

Uloga odgajatelja u različitim tipovima dječjih domova

Kaučić, Doris

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:022457>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**ULOGA ODGAJATELJA U RAZLIČITIM TIPOVIMA DJEČJIH
DOMOVA**

Diplomski rad

Doris Kaučić

Mentor: dr. sc. Neven Hrvatić

Zagreb, 2019.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Domska pedagogija.....	2
3. Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.....	6
4. Odgajatelj u dječjem domu.....	18
5. O domovima	25
6. Empirijski dio rada	29
7. Rasprava.....	39
8. Zaključak	43
9. Literatura	45
10.Prilozi	49

Sažetak

Uloga odgajatelja u različitim tipovima dječjih domova

Domovi za nezbrinutu djecu ¹vrsta su odgojno-obrazovne ustanove, a njihov središnji cilj sastoji se u tome da se djeci koja nemaju odgovarajuću roditeljsku skrb pruži poticajna i sigurna okolina za njihov optimalni rast i razvoj. Kako su u ovom odgojno-obrazovnom procesu djece smještene u domove za nezbrinutu djecu glavni akteri upravo odgajatelji, vrlo je bitno da im se prije samog početka rada u ovom tipu doma pruži odgovarajuće obrazovanje i potpora uzimajući u obzir da se radi o socijalno osjetljivoj skupini. Provedeno je kvalitativno istraživanje koje uključuje mišljenja i percepcije odgajatelja zaposlenih u domovima za nezbrinutu djecu o vlastitim kompetencijama, kvaliteti obrazovanja i radu s djecom. Rezultati istraživanja ukazuju na potrebe poboljšavanja obrazovanja odgajatelja koji rade s djecom smještenom u dječje domove.

Ključne riječi: dijete, dom za nezbrinutu djecu, odgajatelj, kompetencije, odgoj, obrazovanje

The role of caregivers in different types of children's homes

Nursing homes are a type of educational institution, and their central goal is to provide children who lack adequate parental care with a supportive and safe environment for their optimal growth and development. Since they are the main caregivers in this type of educational process, it is very important that educators are given appropriate education and support before starting work in this type of home, given that it is a socially vulnerable group. Qualitative research was included with the opinions and perceptions of caregivers of nursing home staff about their own competencies, quality of education and work with children. The results of the research indicate the need of improving the education of educators working with children placed in orphanages.

Keywords: child, nursing home, educator, competence, nurture, education

¹ U nastavku rada koristit će se izrazi dječji dom, dom za nezbrinutu djecu ili dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a nabrojenim terminima pridat ćemo isto značenje: ustanove socijalne skrbi kojima se ostvaruje odgojno-obrazovna djelatnost (Rosić, 2007).

1. Uvod

Tema ovog diplomskog rada jest uloga odgajatelja u različitim tipovima dječjih domova čime pripada u područje posebnih pedagogija, tj. domske pedagogije. U radu će se proučavati uloga i kompetencije odgajatelja u različitim tipovima dječjih domova u svakodnevnog suživotu i radu s djecom smještenom u njima. Također, proučavat će se prethodno stečeno obrazovanje odgajatelja koje ih je ili nije pripremio za rad u ovoj vrsti ustanove. Teorijsku obradu teme započet ćemo prikazom osnovnih relevantnih temeljnih pedagoških pojmova kao što su odgoj, dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, prava i potrebe djeteta te kompetencije i obrazovanje odgajatelja. Nakon prikaza teorije opisno će se prikazati provedeno kvalitativno istraživanje i analizirati dobiveni podaci koji će se interpretirati na temelju čega će biti donesen zaključak.

Odabir teme temeljio se na prethodnom vlastitom iskustvu volontiranja u Dječjem domu Zagreb kroz drugu godinu diplomskog studija. Zbog dugogodišnjeg interesa za domsku i socijalnu pedagogiju, svoj sam diplomski rad odlučila odraditi u sklopu tih kategorija. Iskustvo volontiranja u domu za nezbrinutu djecu obogatilo je moje iskustvo ponajviše time što sam često bila u situacijama u kojima se nisam osjećala spremno za pedagoško djelovanje, a koje su me natjerale upravo na to. Mislim da je volontiranje odličan prikaz pedagoške teorije u praksi i da ono može studentima pružiti najbolji uvid u način rada s kojim će se jednog dana susresti. Iako sam od svog volontiranja u ovom tipu dječjeg doma puno toga naučila, doživjela sam i vrlo mnogo negativnih iskustava, kako s odgajateljima tako i sa stručnim suradnicima na razini koja je u meni pobudila pitanje profesionalnosti i organizacijskih aspekata domova za nezbrinutu djecu.

2. Domska pedagogija

2.1 Odgoj

Jedna od bitnih karakteristika čovjeka jest da je on društveno biće, biće zajednica, a njegov govor predstavlja praktičnu društvenu svijest. Čovjek je individualno biće, što ujedno i znači da je on neponovljiv i jedinstven. Te karakteristike čovjeka imaju vidljive posljedice na odgojni rad i tako odgoj kao glavnu funkciju ima razvoj individue te njenih psiholoških, intelektualnih, socijalnih i drugih potencijala, ali i razvoj i očuvanje društva i društvenih zajednica (Rosić, 2007). Uzimajući u obzir različite aspekte (subjekt u odgoju, odnos subjekata, odgojne situacije) vrlo je teško definirati pojam odgoja upravo zbog njihove kompleksnosti. Također, važno je napomenuti kako različita društva različito definiraju što je odgoj i što on podrazumijeva. Odgoj uvijek predstavlja odnos odgojitelja i odgajnika i jedino on kao pedagoška aktivnost postoji kao sredstvo-cilj odnos (Vujčić, 2013). Odgoj ima individualnu i društvenu dimenziju. Pod individualnom dimenzijom podrazumijevamo određene biološke danosti kao što su genetske predispozicije za razvoj te interakciju djeteta s okolinom u kojoj odrasta. Društvena dimenzija odgoja obuhvaća cjelokupnu društvenu sredinu u kojoj dijete odrasta uključujući posebno uređene odgojne sredine u koje spadaju institucije odgoja i obrazovanja poput škola i domova. Obje dimenzije mogu imati i pozitivnu i negativnu utjecaj na odgoj djeteta i njegov cjelokupni razvoj. Shvaćamo li odgoj oslanjajući se na društvenu dimenziju, naglasak će se stavljati na djelovanje odgajatelja, a odgoj će se shvaćati kao društveni proces i društvena praksa. Shvaćanja odgoja koja ističu individualnu dimenziju tog fenomena naglasak stavljaju na djelovanje i aktivnosti odgajnika. Ipak, odgoj bi se na kraju krajeva trebao shvaćati kao interakcija odgajnika i njegove okoline, a ne kroz naglašavanje ili individualne ili društvene dimenzije (Mušanović i Lukaš, 2011).

Također razlikujemo i intencionalni i funkcionalni odgoj. Intencionalni odgoj određuje se kao „organiziranu, pedagoški osmišljenu i cilju usmjerenu društvenu djelatnost“ (Vukasović, 2001). Ovakva vrsta odgoja organizirana je i pedagoški osmišljena, a za cilj si postavlja razvitak svih dijelova ljudske osobnosti. Intencionalni odgoj i obrazovanje obuhvaćaju školu i školske sustave te velik broj organiziranih, odgojnih utjecaja koji djeluju sa školom i sustavom odgoja i obrazovanja. Funkcionalni odgoj može se definirati

kao djelovanja i utjecaj koji zajednica ima na pojedinca te interakcijska djelovanja pojedinca koja nisu odgojno intencionalna ili posebno osmišljena zbog određenog odgojnog utjecaja (Mušanović, Lukaš, 2011). Ti utjecaji mogu biti putem svakodnevne interakcije djeteta s roditeljima i/ili rođacima ili pak kroz čitanje različite literature, umjetnost, medije i sl. U tradicionalnoj pedagogiji odgoj koji se smatra funkcionalnim razmatra se kao nenamjerno djelovanje različitih činitelja na odgajnika. S jedne strane imamo nenamjerne aktivnosti, a s druge namjerne. Nenamjerne aktivnosti su nekontrolirane i neplanirane, a takvim odgojem utječe se na oblikovanje, izgradnju i učenje čovjeka čime se postiže odgojni ili neodgojni učinak na čovjeka (Bagarić, 2010).

“Pod funkcionalnim odgojem i obrazovanjem danas podrazumijevamo sve one pozitivne i/ili negativne utjecaje na kognitivni, konativni i afektivni razvitak djece koji u neplaniranoj namjeri vrše određene osobe, roditelji i/ili rođaci, literatura i drugi umjetnički doživljaji, različiti i mnogobrojni materijali koji se distribuiraju iz komercijalnih ili idejnih razloga, televizija i audiomediji, časopisi i stripovi, vršnjaci i organizirane skupine istomišljenika, pokreti ili trendovi, pasivno i aktivno sudjelovanje u športu i mnogobrojne druge planirane ili spontane aktivnosti u slobodnom vremenu i izvan škole u kojima sudjeluju učenici i na koje spomenuti neplanirani čimbenici stalno djeluju” (Maleš i Mijatović, 1999). Pod neizravnim, indirektnim odgojem “se podrazumijeva neplanirani, slučajni, usputni odgoj. Sama činjenica življenja u određenom ambijentu, kulturi i civilizaciji, i bez posebnog inzistiranja na usustavljanju odgojnog postupka i njemu svojstvenih odgojnih procesa, djeluje na odgajnika odgojno ili neodgojno” (Pranjić, 2001).

Tradicionalna pedagogija odgoj shvaća kao oblikovanje i izgrađivanje čovjeka koje karakterizira namjerno, planirano, svjesno i organizirano djelovanje. Također, tradicionalna pedagogija smatra da odgoj može biti samo ona djelatnost oblikovanja i izgrađivanja čovjeka koja ima neku odgojnu namjeru i svjesno je provedena prema određenom planu (Bagarić, 2010).

Složenost, brzina, načini i smjerovi promjena u suvremenom svijetu uvelike utječu na odgojno-obrazovni proces (učenje) i odgojno-obrazovnu djelatnost (poučavanje). Kvaliteta sustava odgoja i obrazovanja, međutim, ne očituje se jedino u sinkronizaciji s društvenim, gospodarskim, tehnološkim, informacijskim i drugim promjenama. Pred

odgoj i obrazovanje postavlja se dvostruka zadaća – da postanu generator društvenih promjena, da promišljeno i znalački vode društveni i gospodarski razvoj, ali i da promijene sami sebe, svoju svrhu i zadaće. Učvršćeni model tradicionalne škole u Hrvatskoj, nedemokratska tradicija i brojne druge posljedice prenesene iz prijeratnoga, ratnoga i poslijeratnog vremena dovode Hrvatsku na raskrižje na kojemu se valja susresti i uhvatiti ukorak sa stabilnim društveno-kulturnim sustavima, gospodarski razvijenijima, tržišno konkurentnijima, materijalno bogatijima, a u području nove kulturalne pismenosti naprednijima (Vican, 2006).

2.2 Domska pedagogija

Domska pedagogija predstavlja znanstvenu disciplinu koja se bavi odgojno-obrazovnim procesima u različitim tipovima domova koji su okarakterizirani specifičnim uvjetima domskog života izvan obitelji. Glavni predmet djelovanja domske pedagogije je odgoj koji se ostvaruje u različitim tipovima domova (domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, učenički domovi, studentski domovi, domovi za odrasle i dr.) (Rosić, 2007). Hrvatić (2004) govori kako domski odgoj treba predstavljati otvoren, dinamičan i stvaralački odgojni proces u kojem zajedno koegzistiraju različiti bitni činitelji odgoja kao što su dom, okruženje, odgajatelj, otvoreni kurikulum i sl. Također prema novijem pristupu, domski odgoj treba podrazumijevati demokratski, pluralistički i partnerski odnos. Ova načela bitna su za ostvarivanje funkcija domskog odgoja koje su sljedeće:

1. pedagoška – odnosi se na ostvarivanje ciljeva i zadataka (pre)odgoja i obrazovanja;
2. socijalna – odnosi se na poticanje procesa (re)socijalizacije zbog djelovanja doma kao
 1. medija socijalne komunikacije te
 2. psihološka – odnosi se na stvaranje povoljnog domskog ozračja koje vodi prema
 3. zadovoljavanju potreba i razvoja osobnosti (Hrvatić, 2004).

Domska pedagogija također, kao i druge znanosti, ima određene zadatke koji podrazumijevaju proučavanje odgojnog rada u specifičnim uvjetima u domovima, otkrivanje zakonitosti i obogaćivanje pedagogijske spoznaje na tom području odgojnog rada, razrađivanje i postavljanje

ciljeva i zadataka, organizacijskih oblika i specifičnosti, sadržaja i faktora, načela i metoda, sredstava i postupaka odgoja i domske pedagogije (Rosić, 2007: 55; prema Vukasović, 1994). Zadatke domske pedagogije možemo klasificirati kao deskriptivne (opis problema koje proučava domska pedagogija, stvaranje pojmovnog sustava i redefinicija već postojećih pojmova), klasifikacijski (razvijanje određenih kategorija unutar sustava domske pedagogije), eksplanacijski (objašnjavanje određenih aspekata odgojnog procesa), eksplorativni (izrada pregleda problemskih sklopova, istraživanje interakcija s drugim pedagoškim disciplinama i graničnih područja među njima), eksplikativni (istraživanje i pronalazak uzročno-posljedičnih veza između fenomena i pojava) i normativni zadataka (kritička analiza pojedinih segmenata odgoja). Domska se pedagogija prilikom izvršavanja zadataka mora fokusirati na inovacije i poboljšavanje odgojnog procesa, a ne pokušavati samo opisati ili objasniti postojeću odgojnu stvarnost.

3. Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Područje pedagogije koje se bavi tematikom smještaja djece u dječje domove naziva se Domska pedagogija koja domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili dječje domove definira kao ustanove socijalne skrbi kojima se ostvaruje odgojno-obrazovna djelatnost (Rosić, 2007).

Prema pravilniku o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe, u dječji dom smještena su djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca bez roditelja ili djeca koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti ili je taj smještaj iz drugih razloga u djetetovu interesu, te osobe iz članka 69. Zakona o socijalnoj skrbi. Dijete kojem je privremeno ili trajno uskraćeno obiteljsko okruženje ili koje zbog vlastite dobrobiti ne smije ostati u obiteljskom okruženju, ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države. Takva skrb može, među ostalim uključivati udomiteljstvo, posvojenje ili, kad je to nužno, smještaj u odgovarajuće institucije koje skrbe o djeci (Konvencija o pravima djeteta, Članak 20).

Smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucije bio je od druge polovice 19. stoljeća te u skoro cijelom 20. stoljeću dominantan oblik njihova zbrinjavanja. Prije više od 100 godina, dječje institucije bile su izrazito velike, zadovoljavale su samo najosnovnije životne potrebe djece, a nazivale su se sirotišta (Ajduković, Franz, 2004)

Danas prema Pravilniku o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe domove za djecu možemo podijeliti na sljedeći način:

1. Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi – smještaj za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, bez roditelja, djeca koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti ili je taj smještaj iz drugih razloga u djetetovu interesu, trudnice tri mjeseca prije poroda ili roditelj s djetetom do 6 mjeseci (do godine dana života djeteta u osobito nepovoljnim okolnostima). Ovakav tip dječjeg doma može biti organiziran kao dom za stalni i tjedni smještaj ili dnevni boravak.
2. Dom za djecu s poremećajima u ponašanju – obuhvaća dom za odgoj djece, dom za odgoj mladeži, odgojni dom, posebnu odgojnu ustanovu te prihvatnu stanicu

3. Dom za tjelesno ili mentalno oštećenu djecu – u ovaj oblik doma smještena su djeca čije je tjelesno ili mentalno oštećenje utvrdilo tijelo vještačenja socijalne skrbi ili drugo nadležno tijelo vještačenja
4. Dom za djecu ovisnike o drogama ili drugim opojnim sredstvima – medicinsko liječenje, usluge zbrinjavanja, odgoja, psihosocijalne skrbi i društvene integracije djece, koja su ovisnici ili uživatelji opojnih droga

Dječji dom predstavlja dvadesetčetverosatni institucionalni smještaj u kojem živi grupa djece koja nisu u srodstvu, a brigu o njima snose odgojitelji (Kadushin, 1980.; prema Sladović Franz, 2003). Zadaća domova je da djeci osiguraju zaštitu i obrazovanje te optimalno utječu na psihofizički i socijalni razvoj svakog djeteta, jer ove potrebe zbog različitih okolnosti ta djeca nisu mogla ostvariti u obiteljskoj sredini (Rosić, 2007).

U Hrvatskoj je čest slučaj da građevine u kojima se danas nalaze dječji domovi nisu bile sagrađene u svrhu smještaja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi već su naknadno bile prilagođene potrebama djece i djelatnika. Radi se zapravo o velikim zdanjima u kojima je smješteno mnogo više djece nego što bi prema suvremenoj teoriji i praksi trebalo biti pa se time ne ostvaruje djetetovo pravo zajamčeno Konvencijom o pravima djeteta, a to je da živi u okruženju obiteljskog tipa (Ajduković, Sladović Franz, 2005).

Iako se obiteljska sredina smatra najpovoljnijom okolinom za odrastanje djeteta, zbog različitih situacija u kojima roditelj ili skrbnik ugrožava neka od prava djeteta država je dužna djetetu omogućiti okolinu u kojoj će ono moći svoja prava uživati. Kad se obitelj nađe u krizi, dužnost je države omogućavanje pomoći roditeljima u izvršavanju svoje roditeljske dužnosti i razvijanje ustanova i služba dječje zaštite i skrbi (čl. 18., st. 2. Konvencije o pravima djeteta) . Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite i promicanje djetetovih osobnih i imovinskih prava i dobrobiti. Roditeljsku skrb roditelji su dužni ostvarivati u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima (Obiteljski zakon, članak 91.).

U sadržaj roditeljske skrbi ulazi pravo i dužnost zaštite osobnih prava djeteta na zdravlje, razvoj, njegu i zaštitu, odgoj i obrazovanje, ostvarivanje osobnih odnosa i određivanje mjesta stanovanja (Obiteljski zakon, članak 92).

Mjera oduzimanja prava roditelju da živi i odgaja dijete u Republici Hrvatskoj propisano je Obiteljskim zakonom kao i prava i obveze roditelja. Pod izdvajanjem djeteta iz obitelji podrazumijeva se svaka mjera na temelju koje se dijete izdvaja iz obitelji i smješta kod druge osobe koja zadovoljava pretpostavke za skrbnika, u udomiteljsku obitelj, u ustanovu socijalne skrbi ili kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi (Obiteljski zakon, članak 129).

Odluka o izdvajanju djeteta iz obitelji koju donose nadležna tijela je mjera koja je usmjerena na zaštitu osobnih prava djeteta (Korać Graovac, 2008). Sud može radi zaštite osobnih prava i dobiti djeteta odrediti (Obiteljski zakon, čl. 149):

1. privremeno povjeravanje djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi
2. zabranu približavanja djetetu
3. oduzimanje prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi
4. povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi i
5. lišenje prava na roditeljsku skrb.

Kao najčešći razlozi smještaja djece u dječje domove navodi se zanemarivanje djeteta, poremećeni obiteljski odnosi, materijalna oskudica u obitelji, kronična bolest roditelja, fizičko zlostavljanje i napuštanje djeteta. Također se ističe da su u prošlosti u dječjim domovima najviše boravila djeca bez roditeljske skrbi, dok je danas veći slučaj da su u dječje domove smještena djeca kojoj je u obitelji bio ugrožen razvoj i djeca koja iskazuju teškoće (najviše teškoće u ponašanju i osjećajima) (Sladović Franz, 2003). Prema obiteljskom zakonu postupak oduzimanja prava roditelja na stanovanje s djetetom može pokrenuti dijete, drugi roditelj, centar za socijalnu skrb kroz izvanparnični postupak (Obiteljski zakon, članak 156). Prisilno oduzimanje i predaju djeteta obavljaju u suradnji sud i centar za socijalnu skrb na način da zaštite dijete u najvećoj mogućoj mjeri, uz pomoć policije, odnosno policijskog službenika za mladež (Obiteljski zakon, članak 516).

Kadushin (1980) govori o nekoliko pozitivnih strana institucionalnih skrbi. Jedna od njih jest ta da dijete ne mora razviti blizak odnos s „novom“ roditeljskom figura. Također, grupa vršnjaka se sama po sebi može koristiti kao katalizator u olakšavanju i pomaganju

djetetove promjene. U institucionalnoj skrbi dijete usvaja određenu rutinu i pravila koja mu osiguravaju sigurnost, a u instituciji se tolerira veći spektar ponašanja nego u drugoj obitelji. Još jedna od pozitivnih strana institucionalne skrbi jest ta da se u njoj djeci sa sličnim teškoćama može razviti posebna mogućnost za skrb i rehabilitaciju. S druge strane u obzir moramo uzeti i probleme institucionalne skrbi kao što su teškoće u osiguravanju kontinuiteta skrbi zbog stalnog mijenjanja osoblja zaposlenog u njoj. Javlja se i mogućnost negativnog utjecaja života u grupi. Kao jedan od problema institucionalne skrbi javlja se i sukob između individualnih potreba djeteta i potreba grupe, disparitet između obrazovanja i statusa osoblja i odgajatelja i njihovog terapijskog značaja za dijete. Jedan od važnijih problema institucionalne skrbi jest u tome što u instituciji dijete nije u prilici naučiti obiteljski „realan“ život, a mreža socijalne podrške djece jest uglavnom zatvorena unutar doma. Prirodno obiteljsko okruženje koje pridonosi pravilnom rastu i razvoju djeteta primjer je koji dijete može vidjeti u udomiteljskog obitelji što je jedna od prednosti udomiteljskog oblika smještaja djece. U udomiteljskoj obitelji uči ih se obiteljskom životu, ulozi roditelja te emocionalnim odnosima između članova obitelji. Kroz život u udomiteljskoj obitelji dijete je u mogućnosti proširiti i svoju socijalnu mrežu unutar lokalne zajednice. Ipak, udomiteljske obitelji često se susreću s problemima zadovoljavanja specifičnih potreba djeteta pošto se ovdje radi o djeci koja su većinom zlostavljana i zanemarivana u primarnoj obitelji (Sladović Franz, 2003).

Procesom deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne skrbi nastoji se smanjiti broj ulazaka i povećati broj izlazaka djece iz institucija u nove oblike skrbi, pri čemu je poseban naglasak stavljen na reintegraciju obitelji i razvijanje usluga u zajednici (Sovar, 2015). Deinstitucionalizacija predstavlja proces stvaranja usluga u zajednici za opću populaciju, djecu, mlade i obitelji koje se nalaze u riziku, a koje bi trebale djelovati preventivno kako ne bi došlo do izdvajanja djeteta iz primarne obitelji kroz pružanje potpore obiteljskom životu (Rich, 2012). Iz tog razloga u zapadnoj Europi započelo je traganje za alternativnim oblicima skrbi te je učinjen napredak u odgoju i tretmanu djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i ostvarivanju njihovih prava. U zapadnoj Europi počele su se gasiti velike institucije kakve su još uvijek karakteristične za jugoistok i istok Europe, a započele su se otvarati male institucije obiteljskog tipa koje su specijalizirane za pojedine kategorije djece (Gudbransson, 2006). Uvode se novi suvremeni programi koji su u skladu s potrebama korisnika, izrađuju se individualni planovi rada za korisnike

i priprema ih se za povratak u prirodnu sredinu. Smanjuje se i broj djece u odgojnim skupinama, ustanove postaju povezanije sa lokalnim zajednicama, stručni suradnici upoznaju se s novim metodama rada, uvažavaju se prava djece, potiče njihovo obrazovanje (Žganec, Kujundžić, 2003). Proces deinstitutionalizacije temelji se na tri komponente:

1. prevencija ulaska u instituciju i ostanka u njoj,
2. razvoj alternativnog oblika brige za dijete u zajednici,
3. poboljšavanje uvjeta za dijete koje treba oblik institucije (Hope i Homes, 2004., prema O`Kane, i sur. 2006).

U Planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016- (2018.) kao jedan od ciljeva deinstitutionalizacije i transformacije navodi se da se do 2016. godine promijeni omjer institucijske i izvaninstitucijske skrbi na 20% korisnika u institucijskim oblicima skrbi i 80% korisnika u izvaninstitucijskim oblicima smještaja za djecu i mladež bez odgovarajuće roditeljske skrbi, u skladu s nacionalnim strateškim ciljevima skrbi o djeci i mladima gdje se izvaninstitucijski oblik smještaja opisuje: „*Izvaninstitucijski oblici smještaja uključuju skrb u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, te stambenim zajednicama, odnosno organiziranom stanovanju u zajednici koje provode državni i nedržavni domovi, kao i druge pravne osobe registrirane za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi*“. Deinstitutionalizacija i transformacija povezani su i složeni procesi koji uključuju:

1. redefiniranje funkcije pružatelja usluga, u skladu sa ciljevima deinstitutionalizacije i transformacije,
2. razvoj mreže izvaninstitucijskih usluga u zajednici dostupnih korisnicima
3. razvoj izvaninstitucijskih oblika smještaja kao što su udomiteljske obitelji, obiteljski domovi i stambene zajednice, odnosno organizirano stanovanje uz podršku. Kao mogući oblici transformacije navode se centri za pružanje usluga u zajednici, domovi za intenzivnu i dugotrajnu socijalnu skrb i zatvaranje domova koji imaju iznimno loše infrastrukturne uvjete, izoliranu lokaciju ili na neki drugi način nisu u skladu s propisanim standardima.

Do sada je u Hrvatskoj najviše pozornosti usmjereno na poboljšavanje uvjeta u dječjim domovima, a manje na prevenciju nepotrebnih ulazaka u institucije kao i ostanak djece u njima. „S jedne strane, zagovara se deinstitucionalizacija i nastoji se provesti, dok s druge postoje mišljenja kako je domski odgoj dobro rješenje za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u skladu s tim postoje i otpori deinstitucionalizaciji, odnosno djeca se i nadalje smještaju u institucije, premda u udomiteljskim obiteljima ima velik broj slobodnih mjesta. Prevenciji nepotrebnih ulazaka u institucije trebali bi doprinijeti i programi pomoći obiteljima u riziku da zadrže svoju cjelovitost.“ (Sovar, 2015). Prema Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016- (2018.) oko 7% svih udomitelja nema niti jednog korisnika, što predstavlja neiskorišteni resurs, te je potrebno provjeriti o kojim se razlozima radi (dislociranost, manjak korisnika iz neposredne regije ili pak manjak podataka). U 2009. godini 49% udomitelja ima samo jednog korisnika, a omjer broja korisnika po udomitelju za djecu i mladež je 1,5 korisnika na 1 udomitelja. Oko 18% udomitelja starije je od 60 godina, što ukazuje na potrebu za pronalaženjem novih udomitelja iz mlađih dobnih skupina radi održavanja aktualnog broja udomitelja u narednih deset godina.

3.1 Smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Republici Hrvatskoj

Prema Godišnjem statističkom izvješću o domovima i korisnicima socijalne skrbi u 2017. u Republici Hrvatskoj djeluje trinaest državnih domova socijalne skrbi te tri nedržavna doma socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (Dječji dom – SOS dječje selo Lekenik, SOS – dječje selo Ladimirevci i Dječji dom – „Tić“, Rijeka). Ukupni kapacitet u državnim domovima socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iznosi 1089 gdje je u 2017. godini svoj smještaj dobilo 870 korisnika dok je u nedržavnim domovima socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ukupni utvrđeni broj mjesta iznosio 250 u kojem je u 2017. bilo smješteno 218 korisnika.

Prema Godišnjem statističkom izvješću o korisnicima i primijenjenim pravima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2017. godini bilo je 60 djece kojima je prekinut smještaj u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska zbog

vraćanja u vlastitu obitelj od ukupno 187. Isto tako, zbog vraćanja u vlastitu obitelj za djecu koja su bila smještena u nedržavne domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iznosila 63 od njih ukupno 114. Podaci prikazani u ovom izvješću govore kako je najvećem broju djece smještenih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi prekinut smještaj upravo zbog vraćanja u vlastitu obitelj ili pak zbog odlaska u udomiteljsku obitelj. Također, kada govorimo o pravu djeteta na odrastanje u vlastitoj obitelji valja spomenuti i Organizaciju Međunarodne socijalne službe². U dokumentu „Pravo djeteta na odrastanje u obitelji“ napominje se kako bi svi napori država trebali biti usmjereni prema osiguravanju odgovarajućih uvjeta djeci da budu odgajana i podizana u svojim primarnim obiteljima. Također, kao glavni cilj država spominje se očuvanje obiteljske stabilnosti i sprečavanje zanemarivanja i napuštanja djece.

3.2 Prava djeteta

U samoj preambuli Konvencije o pravima djeteta (2001) možemo pronaći rečenicu koja govori kako države stranke ove Konvencije smatraju da „...dijete, radi potpunoga i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja..“ te da dijete, radi potpunoga i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja..“ te obitelj smatra kao temeljnu društvenu grupu i prirodnu sredinu za razvoj i dobrobit njezinih članova osobito djece. O važnosti razvoja djeteta unutar obitelji govore u domaći autori koji govore kako je obitelj najpoželjniji okvir obiteljskog života koji djetetu pruža optimalne uvjete za psihofizički razvoj svojom strukturom (Maleš, 1999, prema Hrabar, 2005). Odnos između roditelja i djeteta vrlo je važno u prve tri godine djetetova života kada ti odnosi imaju važan utjecaj na tjelesni, psihološki i socijalni razvoj djeteta (Jovančević, 2008). Roditelji kao i cjelokupna obitelj i okolina u kojoj se dijete rađa i odrasta su ti koji u velikoj mjeri utječu upravo na budući razvoj djeteta. Iako mnogi autori smatraju da je najbolja okolina za optimalan rast i razvoj djeteta upravo u primarnoj obitelji s njegovim roditeljima, to vrlo često nije tako.

² International socialservices/ ISS

Prema Konvenciji o pravima djeteta država je dužna djetetu osigurati sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere u svrhu njegove zaštite od svakog oblika tjelesnog ili društvenog nasilja, povreda ili zloporaba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj, zakonski skrbnik ili neka druga osoba kojoj je povjerena skrb djeteta (čl. 19). Od države se očekuje da se vodi time da je dobrobit djeteta temeljna briga roditelja ili zakonskog skrbnika koji snosi najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta. Također, država je dužna pružiti roditelju ili zakonskom skrbniku potrebnu pomoć prilikom obavljanja svoje roditeljske funkcije, no ukoliko dođe do ugrožavanja dobrobiti djeteta, država je dužna zaštititi dijete.

Zaštiti dijete nije samo međunarodna obveza, već i obveza koja je propisana Obiteljskim zakonom. Tako je člankom 94. određeno da roditelji ne smiju kažnjavati dijete, ponižavajuće postupati prema njemu niti primjenjivati psihičku prisilu te su ga dužni štiti od istog ponašanja druge osobe.

Institucionalna skrb za djecu ima četiri funkcije (Gillian, 1999, prema Vejmelka, 2012):

1. Održavanje - ispunjavanje temeljnih tjelesnih i psihičkih potreba djece u skladu s dobi, razvojnim fazama i specifičnim zahtjevima)
2. Zaštita – spriječiti daljnje zlostavljanje djece i druge oblike ugrožavanja uz promicanje i zaštitu prava i interesa djeteta
3. Oporavak – od stresnih i traumatskih događaja koja su djeca doživjela i/ili koja su uzrokovala smještaj u instituciji
4. Priprema – pripremiti dijete za povratak u obitelj ili za samostalan život kroz razvoj znanja i praktičnih vještina, emocionalne stabilnosti i otpornosti.

Ovisno o razini zadovoljavanja navedenih funkcija određuje se kvaliteta skrbi i ostvarenje najboljeg interesa djeteta. Ukoliko se funkcije ispunjavaju na nekvalitetan i neadekvatan način, to predstavlja kršenje djetetovih prava u skrbi i nije u skladu s najboljim interesom za dijete. Što se tiče kriznih situacija u obitelji u kojima treba procijeniti treba li dijete izdvojiti iz obitelji ili zaštititi njegovu dobrobit primjenom blažih, preventivnih mjera, ugrožen je cijeli niz prava djeteta o kojima se govori u Konvenciji o pravima djeteta, a kojih se dotiče i Obiteljski zakon Republike Hrvatske (Korać Graovac, 2008).

Polazeći od Konvencije o pravima djeteta to su sljedeća prava:

- Zaštita najboljeg interesa djeteta (čl. 3.)
- Pravo djeteta na život, opstanak i razvoj (čl. 6.)
- Pravo djeteta da uživa skrb roditelja (čl. 7. st. 1.)
- Pravo djeteta da se ne odvaja od roditelja protiv svoje volje (čl. 9.)
- Pravo djeteta na izražavanje mišljenja (čl. 12.)
- Zabrana samovoljnog ili nezakonitog miješanja u privatnost, obitelj i dom djeteta te pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada (čl. 16.)
- Zajednička odgovornost roditelja za odgoj i razvoj djeteta (čl.18.)
- Pravo na zaštitu djeteta kojemu je privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina od strane države, te važnost nastavka odgoja (čl. 20.)
- Pravo djeteta koje su nadležne vlasti stavile pod nadzor na povremeni nadzor nad njegom koja mu se daje i svim ostalim okolnostima (čl. 25.)
- Pravo na socijalnu sigurnost (čl. 26.)

Kroz provedbu empirijskog dijela ovog diplomskog rada uspjela sam čuti mišljenja odgajatelja koji su u izravnom doticaju upravo s djecom čiji roditelji nisu na adekvatan način ispunjavali svoje roditeljske obveze i poštivali prava svoje djece te su iz različitih razloga njihova djeca smještena u različite tipove domova za nezbrinutu djecu. Proučavajući zakone vezane uz temu djeteta, njegovih prava i potreba prisjetila sam se intervjuja upravo s jednom od ispitanica koja je kroz razgovor podijelila svoje mišljenje i iskustvo vezano upravo uz (ne)poštivanje prava/želja jednog od djeteta smještenog upravo u njenoj grupi. Dijete je u svojim 5 godina života 6 puta premještanu po institucijama ili iz jedne u drugu ili se vraćalo roditeljima (prvo majci, zatim ocu). Dijete je nakon pet godina selidbe iz jednog doma u drugi izrazilo želju ostanka u grupi već spomenute odgajateljice. Ipak, otac je, iako nije adekvatno ispunjavao svoje roditeljske obveze, odlučio dijete dobiti natrag – bez obzira što to možda nije bila najbolja opcija za

dijete. Odgajateljica kroz suze prepričava trenutak kada je otac sa odvjetnikom došao po dijete koje je plakalo, vikalo i molilo svoju „tetu“ da ga ne vrata ocu. Otac je ispunio zahtjeve države i samim time vratio svoja prava kao roditelj. Zbog situacija kao što su ove, pitam se koliko je država uopće u mogućnosti kontrolirati i zaista pružiti djetetu zadovoljenje njegovih prava i želja ako se situacije kao ova mogu događati, gdje otac dobiva skrbništvo nad djetetom, iako on za to je ili nije sposoban, bez da se sasluša dijete, njegovo mišljenje i želje? Socijalni radnici, odgajatelji i stručni suradnici zaposleni u ovom području svakodnevno se susreću sa profesionalnim dilemama u kojima su oni ti koji moraju odlučiti što je ili nije najbolje za dijete. Možemo li ikada zaista znati jesmo li donijeli ispravnu ili pogrešnu odluku? Može li se zaista provjeriti ispunjavaju li roditelji svoje obveze i gdje povući granicu između dodatnog poučavanja roditelja kako biti roditelj ili institucionalizacije djeteta? Država je dužna omogućiti uvjete ostvarivanja i zaštite prava djeteta, ali diskutabilno je u kojoj mjeri je ona zapravo u mogućnosti to i omogućiti svakom djetetu.

3.3 Razvoj privrženosti kao bitan aspekt pravilnog razvoja djeteta

Pravilan psihosocijalni razvoj djece koja su iz nekog razloga izdvojena iz obitelji u velikom je broju slučajeva ugrožen. Djeca smještena u dječje domove češće su depresivnija, povlače se u sebe, pokazuju veći stupanj agresivnosti i potrebno im je više pažnje.

Dječji dom ustanova je koja djetetu treba osigurati osjećaj sigurnosti i zaštićenosti. Djeca u domovima bliskost mogu ostvariti samo s odgajateljima s kojima mogu razviti i potrebnu privrženost zato što takva djeca u svojoj socijalnoj mreži imaju manji broj važnih odraslih osoba nego redovna populacija (Smith, Laird, 1992; prema Sladović Franz, 2003).

Kad se govori o djeci, privrženost se odnosi na emocionalnu povezanost između roditelja/skrbnika i djeteta. Teorija privrženosti polazi od činjenice da je briga odraslih ljudi neophodna za preživljavanje svakog ljudskog bića u najranijoj dobi. Osoba na čiju će se dijete pažnju i ljubav moći osloniti prilikom otkrivanja okoline, a koja je ključna za njegovu dobrobit budućnost njegovog razvoja nazivamo figurom privrženosti koja za

dijete predstavlja „sigurnu bazu“. Ako dijete svog roditelja ili skrbnika doživi kao osobu koja prepoznaje njegove potrebe, koja je dostupna i spremna zadovoljiti ga u situacijama kada se osjeća ugroženo, kod njega se razvija sigurna privrženost. No, ako ga doživi kao nedostupnog, odbijajućeg ili nezainteresiranog za njegove potrebe, kod djeteta započinje proces prilagodbe na neodgovarajući odnos privrženosti (Ajduković i sur., 2007).

Prema Bowlbyju (1973.) iskustvo sigurne privrženosti je temelj za održavanje osobne dobrobiti i djelotvorne emocionalne regulacije, razvoja pozitivnog modela percepcije sebe i drugih. Poticaj je za otvorenost osobe u istraživanju okoline, stvaranje bliskih odnosa, empatiju i sposobnost brige za druge. Iako se djetetova privrženost primarnom skrbniku može jasno opaziti u dobi od 6 do 8 mjeseci, proces razvoja privrženosti počinje od najranijih interakcija djeteta i majke (Ajduković i sur., 2007).

Istraživanja iz sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća otkrivaju središnju ulogu prijemčivosti roditelja za signale koje im dijete upućuje. Njihova spremnost da pozitivno odgovore na te signale predstavlja temelj utjecaja roditelja na kognitivni, lingvistički i socijalni razvoj djeteta. Teorija privrženosti daje najcjelovitiji prikaz funkcioniranja i razvoja odnosa između roditelja i djeteta u prve tri godine njegova života (Jovančević, 2008).

Ajduković u svom članku navodi tri vrste privrženosti:

1. Sigurna privrženost – ishod je interakcije dijete-majka. Majka je u ovom slučaju osjetljiva na potrebe svog djeteta i prilagođava svoje ponašanje njegovom čime ona postaje djetetova „sigurna baza“ na temelju koje dijete stvara očekivanja o svijetu i načinu suočavanja sa stresom. Ukoliko dođe do odvajanja od roditelja, djeca koja imaju razvijenu sigurnu privrženost manje su sklona reagirati sa strahom i anksioznošću, bolja su u rješavanju problema i razvijaju sliku o sebi kao vrijednoj i kompetentnoj osobi.
2. Anksiozno-izbjegavajuća privrženost (izbjegavajuća) – ovaj tip privrženosti razvija se u slučajevima kada roditelj odbacuje dijete i ne zadovoljava njegove potrebe čime dijete razvija emocionalnu distancu i izbjegava kontakt s njim kako bi se zaštitilo od odbacivanja ili odvajanja od strane roditelja. U ovom slučaju dijete razvija sliku o sebi kao egzistencijalno samoj i nepoželjnoj osobi. Ono ne traži bliskost u različitim odnosima.

3. Anksiozno-opiruća privrženost (opiruća) – predstavlja tip privrženosti u kojem su roditelji nekonzistentno dostupni djeci pa djeca istovremeno pružaju otpor i nastoje ponovno pridobiti privrženost roditelja (istodobno prihvaćanje i odbijanje djeteta od strane roditelja) zbog želje za roditeljskom pažnjom i prihvaćanjem. Dijete sa ovom vrstom privrženosti razvija sliku o sebi kao nesigurnoj i bojažljivoj osobi dok druge smatra nepouzdanima. Ovisno je o drugima što ga često dovodi do emocionalne nestabilnosti te povećava njegovu osjetljivost na stres.

Odnos roditelja i djeteta ima snažan utjecaj na njegov tjelesni, psihološki i socijalni razvoj, a poremećaji u tim odnosima (npr. odvajanje od roditelja ili traumatično iskustvo s roditeljima) remete razvoj djeteta (Jovančević, 2008). Kasnijim istraživanjima došlo je do razvoja i sljedećeg stila privrženosti (Colin, 1996.; prema Ajduković, 2007.):

4. Dezorganizirano-dezorijentirana privrženost – najkontradiktorniji oblik privrženosti gdje ponašanje djeteta ide u dva smjera: pobjeći i pristupiti roditelju. Ovo je oblik privrženosti koji je karakterističan za djecu koja su doživjela mnogo trauma u odnosu sa „sigurnim bazama“. Ovakva djeca izbjegavaju emocionalne odnose i osjećaju se nevoljeno, imaju teškoća u razumijevanju socijalnih odnosa i pokazuju ozbiljne poremećaje u ponašanju. Vjeruju da ne postoji osoba kojoj mogu vjerovati.

Smještajem djeteta u instituciju želi mu se pomoći, zaštititi, pružiti hranu i sklonište. No, u uvjetima kada djeca bivaju smještena u institucije, ona uglavnom ne uspijevaju prebroditi poteškoće zbog kojih su prvotno izdvajani iz svojih obitelji. Ishodi institucionalizacije značajnije su lošiji od očekivanih ili onih koje ostvaruju djeca i mladi koji su svoje djetinjstvo proveli u neinstitucionaliziranim okolnostima. To se osobito odnosi na djecu koja su najranije razdoblje djetinjstva, do treće godine starosti, provela u instituciji (Nelson, 2007, prema Sovar, 2015).

Djeca koja žive u dječjim domovima u najvećem su broju slučajeva u psiho-socijalnom riziku za vršnjačko nasilje, jer imaju slabo razvijene socijalne vještine, loše samopoimanje, češće dolaze iz manje funkcionalnih obitelji u kojima nisu dobili dovoljno ljubavi i pažnje (Maretić, Sindik, 2013).

4. Odgajatelj u dječjem domu

4.1 Kompetencije odgajatelja

Mijatović (2000) u Leksikonu temeljnih pedagoških pojmova pojam kompetencije definira kao „*osobnu sposobnost da se čini, izvodi, upravlja ili djeluje na razini određenog znanja, umijeća i sposobnosti, što osoba može dokazati na formalni ili neformalni način*“. Također govori kako pedagoška kompetentnost predstavlja „profesionalnu mjerodavnost visoke stručne razine, u smislu kvalitetne pedagoške izobrazbenosti i osposobljenosti učiteljstva. Osposobljenost i ovlaštenje učitelja za odgojni i obrazovni rad stečeno je pedagoškom izobrazbom i stalnim pedagoškim usavršavanjem.

Za potrebe izrade ovog diplomskog rada pojam kompetencije definirat ćemo kao kombinaciju znanja, vještina i stavova prilagođenih kontekstu pojedincima za osobno potvrđivanje i razvoj, aktivan građanski život, društvenu integraciju i zapošljavanje. Sve se ključne kompetencije smatraju jednako važnim jer svaka od njih može pridonijeti uspješnom životu u društvu znanja. Mnoge se preklapaju i isprepleću: aspekti nužni na jednom području podupiru kompetenciju na nekom drugom području. Kompetencija u nužnim temeljnim jezičnim vještinama, čitanje i pisanje, računanje te u informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (IKT) nužan su temelj učenja, a kompetencija učenja podupire sve aktivnosti u učenju. U cijelom Referentnom okviru koristi se niz pojmova koji imaju ulogu u svih osam ključnih kompetencija: kritičko mišljenje, kreativnost, inicijativa, rješavanje problema, procjena rizika, donošenje odluka i konstruktivno upravljanje osjećajima (Simunović, 2008).

Referentni okvir navodi osam ključnih kompetencija:

- 1) Komunikaciju na materinskom jeziku,
- 2) Komunikaciju na stranom jeziku,
- 3) Matematičku kompetenciju i temeljne kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji,
- 4) Digitalnu kompetenciju,
- 5) Kompetenciju učenja,
- 6) Društvene i građanske kompetencije,
- 7) Smisao za inicijativu i poduzetništvo
- 8) Kulturološku senzibilizaciju i izražavanje.

Odgoj razvija i proširuje prirodne funkcije svakog ljudskog bića. Uz pomoć odgoja čovjek razvija svoje urođene kompetencije djelujući na prirodne kompetencije. Gómez Palacios (2012) u svom članku navodi kako postoje tri mogućnosti za odgojni postupak s kompetencijama:

1. Razvijanje – kroz odgoj čovjek ima mogućnost razvoja raspoloživih funkcija (npr. primjerenim odgojem na području jezika čovjeku se razvija kompetencija govora i pisanja)
2. Proširivanje – uz prikladan odgoj čovjeku je u mogućnosti i proširiti pojedine kompetencije (npr. naučiti novi jezik)
3. Nadilaženje – odgoj služi i kao pomoć pri postizanju nove razine kompetencije koja je nadilazi i prelazi njenu materijalnost (npr. „biti glas onih koji su bez glasa“).

Autor također navodi kako postoje četiri scenarija u vezi s kompetencijama na koje treba odgojno djelovati: odgojni i kulturalni, radni i profesionalni, društveni i osobni scenarij. Govoreći o odgojnom i kulturalnom scenariju, autor podrazumijeva čovjeka koji traži, bira i učinkovito koristi informacije, a kompetentnu osobu smatra onom koja na odgovarajući način upravlja spoznajama. Kada je riječ o radnom i profesionalnom scenariju kompetentnu osobu opisuje kao onu koja zna raditi timski, poznaje nove tehnologije, prilagođava se te koja sebi postavlja nove ciljeve i se kreće prema osobnom ostvarenju kroz profesionalni angažman. Društveni scenarij vezan je uz razvoj onih kompetencija koje formiraju participativne i solidarne građane te kao kompetentnu osobu u ovom scenariju opisuje osobu koja je sposobna živjeti u pluralističkom društvu, koja je kompetentna u dijalogu te poštuje etike i sudjeluje u životu društva u kojem živi. Posljednji scenarij jest osobni koji opisuje kao formiranje odgajnika koji će biti sretni, a kao cilj odgoja navode se tri kompetencije koje se teži razviti kod mladih ljudi: živjeti zdravo, voditi ekonomski pouzdan život i imati pristojan emocionalni život. Kompetentna osoba u ovom scenariju poznaje čuvstveni govor, ovladava njime, upravlja emocijama, integrira frustraciju i trpljenje i shvaća emocije drugih ljudi. Iz ovih četiri scenarija proizlaze temeljne kompetencije.

Odgajatelj, koji je kompetentan za rad s djecom, je odgajatelj koji doživljava svoja znanja, vještine i osobne karakteristike integrirane tako da mu pružaju osjećaj moći, sposobnosti

i znanja kako raditi s djecom. Profesionalna kompetencija odgajatelja podrazumijeva određena znanja, sposobnosti i osobnost odgajatelja gdje se pod pojmom znanja smatraju najbitnijim znanja o djeci, njihovom razvoju i potrebama i sva druga znanja stečena njihovim obrazovanjem. Vještine predstavljaju skup specifičnih manipulativnih motoričkih i verbalnih sposobnosti kao što su sposobnost uspješnog komuniciranja, održavanje odnosa, sok osobnost opisuje kao sve potencijale osobe (npr. izgled, osobine ličnosti, životna iskustva) koje osoba posjeduje i koje svakodnevno koristi u ostvarivanju svoje profesionalne uloge integrirano sa svojim znanjima i vještinama (Žižak, 1997.; prema Modrić, 2013.).

Socijalna kompetencija jedan je od pojmova koje podrazumijeva profesionalna kompetencija kao širi pojam. Socijalna kompetencija predstavlja „*sposobnost razumijevanja tuđih i vlastitih osjećaja, misli i ponašanja ljudi u interpersonalnim situacijama, te odgovarajućeg ponašanja koje se temelji na tom razumijevanju*“ (Marlowe, 1986). Iako različiti autori nude različite definicije pojma socijalne kompetencije, Modrić (2013.) navodi kako se većina istraživača slaže sa definiranjem socijalne kompetencije kao ljudske sposobnosti djelotvornog funkcioniranja u socijalnom kontekstu, tj. da je socijalna kompetencija sposobnost ili skupina sposobnosti koje omogućuju lakše uspostavljanje, razvijanje i održavanje odnosa među ljudima te stvaranje i korištenje odgovarajućih prilika u okruženju.

Za kvalitetan život djece vrlo je bitno da odgajatelj zna stvoriti uvjete u kojima će dijete moći odgovorno zadovoljavati vlastite potrebe. Važno je da odgajatelj razumije kako se njegova uloga ne sastoji u zadovoljavanju želja djece, već u stvaranju uvjeta za zadovoljavanje potreba djece. Također, prepoznavanje nezadovoljenih temeljnih potreba kao vještine koju odgajatelj posjeduje, korisna je u prepoznavanju uzroka nastanka problema u odnosima tako što odgajatelj lakše pronalazi rješenje i ponovno uspostavlja kvalitetne odnose (Modrić, 2013).

Odgajatelji su često primorani preuzeti i roditeljske zadatke kao što su razgovori s djetetom, slušanje i razumijevanje djeteta, stvaranje emocionalne i socijalne dobrobiti te postavljanje pravila i stvaranje uvjeta za rad. Nadalje, profesionalni zadaci koji se od odgajatelja očekuju su stručni rad s djetetom kako bi se postigli određeni ciljevi, profesionalan odnos prema djetetovim roditeljima, osiguravanje aktivnosti koje su u

najboljem interesu djeteta te vođenje dokumentacije i evidencije o djetetu, njegovom razvoju i radu (Haghugh, 1990; prema Ajduković i sur., 2008).

Rezultati istraživanja Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka vezanog uz iskustva života u dječjem domu pokazuju kako mladići i djevojke koji su sudjelovali u istraživanju, život u dječjem domu percipiraju kroz dva aspekta:

1. domski smještaj koji podrazumijeva zadovoljavanje egzistencijalnih i razvojnih potreba, rigidna pravila i discipliniranje, psihološku, socijalnu i materijalnu uskraćenost te probleme djece.
2. odnos s odgajateljima koji podrazumijevaju komunikaciju odgajatelj-dijete, pristup odgajatelja djeci te reakcije odgajatelj-odgajatelj.

Prema mišljenju sudionika istraživanja, odnos s odgajateljima se može unaprijediti poboljšanjem komunikacije odgajatelja i djece te povećanjem stope pažljivosti odgajatelja u odnosu s djecom. Pod poboljšanjem komunikacije smatraju da bi odgajatelji u komunikaciji trebali izbjegavati vikanje i vrijeđanje već graditi odnos na temelju komunikacije koja je puna povjerenja i prihvaćanja. Također smatraju da bi se odnos između odgajatelja i djece mogao unaprijediti kroz provođenje više vremena s djecom i bavljenjem zajedničkim aktivnostima, a ne samo razgovorom (Sladović Franz, Kregar Orešković, Vejmelka, 2007).

4.2 . Obrazovanje odgajatelja vezano uz odgoj i obrazovanje u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

U sklopu kolegija Modeli obrazovanja učitelja koji studenti pedagogije na Filozofskom fakultetu imaju na drugoj godini diplomskog studija imali smo zadatak analizirati obrazovanje učitelja i/ili odgajatelja (ovisno o temi i ispitanicima naših diplomskih radova) u Republici Hrvatskoj kroz syllabuse različitih fakulteta. Prilikom proučavanja dobivaju li odgajatelji kroz svoje obrazovanje dovoljno znanja i iskustva vezanog uz djecu koja bivaju smještena u domove za nezbrinutu djecu došla sam do, po meni, šokantnog zaključka. Polazeći od znanja o tome koliko mi kao budući pedagozi bivamo (ne)informirani što se tiče rada u domovima za nezbrinutu djecu, mislila sam da će situacija u obrazovanju odgajatelja biti uvelike drugačija.

Prilikom ovog proučavanja obuhvatila sam sljedeće fakultete bazirajući se na smjeru ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja: Učiteljski fakultet Rijeka, Učiteljski fakultet Zagreb, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Osijek, Filozofski fakultet Split te Sveučilište u Zadru. Najviše tematike vezane uz domski odgoj spominje se u syllabusu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Filozofskom fakultetu u Splitu. Tijekom preddiplomskog obrazovanja pronašla sam tri kolegija, od kojih je jedan obvezan, a dva izborna, koji spominju domski odgoj i/ili tematiku vezanu uz domove za nezbrinutu djecu. Obvezni kolegij zove se *Opća pedagogija* i studenti ga imaju priliku slušati na prvoj godini preddiplomskog studija. Jedna od tema koje se u syllabusu spominju jest „Odgojno djelovanje prema posebnim uvjetima odgojenika – djeca s posebnim potrebama i pravima (djeca s teškoćama u razvoju, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, zlostavljena i zanemarivana djeca i dr.)“. *Dijete i društvo* naziv je predmeta koji studenti također imaju priliku slušati na prvoj godini preddiplomskog studija, ali u obliku izbornog kolegija. Tema jednog od predavanja jest društvena potpora djeci s posebnim potrebama i pravima (djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, zlostavljena i zanemarena djeca, djeca s teškoćama u razvoju) gdje također možemo uvidjeti uvrštenost tema domskog odgoja. *Zlostavljanje i zanemarivanje djece* kolegij je koji je studentima dostupan na drugoj godini kao izborni kolegij. Jedan od ciljeva ovog kolegija koji je u korelaciji s domskim odgojem jest da student zna prepoznati nasilje kao neprilagođeno ponašanje, analizirati ponašanja zlostavljane djece, prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja djece u ranoj i predškolskoj dobi što striktno povezano s domskim odgojem, ali smatram da je u jednu ruku vrlo važno da svaki od odgajatelja se bar susretne s ovom tematikom koja je često i razlog smještanja djece u domove.

Na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu studenti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja postoje dva predmeta koji bih istaknula, a za kojeg smatram da postoji korelacija s domskim odgojem, a to je *Socioemocionalni razvoj i dječja prava* koji se sluša na trećoj godini preddiplomskog studija kao obvezan predmet, a koji kao tematiku jednog predavanja spominje individualne i okolinske utjecaje na dječju psihosocijalnu prilagodbu. *Dijete u krizi* drugi je predmet koji spominje tematiku djece smještene u domove za nezbrinutu djecu, a studentima je dostupan na prvoj godini diplomskog studija kao obvezni predmet. Podrška zlostavljanom djetetu u zajednici, suradnja obitelji, vrtića

i drugih institucija sustava, značaj multidisciplinarnosti, etičke dileme u radu sa zlostavljanim djetetom neke su od tema koje se obrađuju na ovom kolegiju.

Učiteljski fakultet Rijeka i Sveučilište u Zadru (rani i predškolski odgoj i obrazovanje) imaju kao obvezni kolegij na prvoj godini preddiplomskog studija *Opću pedagogiju* u kojima se kao jedan od sadržaja predmeta spominje i domski odgoj (iz povijesti domskog odgoja, vrste domova, dječji domovi, domska pedagogija), dok u syllabusima Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti nisam pronašla niti jedan kolegij koji se bavi i/ili spominje odgoj i obrazovanje djece smještene u domovima za nezbrinutu djecu.

„Profesionalizacija koju trebamo jest potreba za kompetentnim sustavom, a ne akumuliranje novih znanja pojedinih odgajatelja. Naravno da su pojedinačna znanja, osobna praksa (savoir faire) i pojedinačne vrijednosti odgajatelja važne. No, podjednako je važna i kompetencija pojedinaca i timova u predškolskim ustanovama. Oni trebaju iznaći prostor i vrijeme u kojem će razgovarati o neočekivanim situacijama u svom radu i time stvarati zajednički duh kojeg Talijani nazivaju 'collegialità'. To također zahtijeva i međusobnu suradnju raznih ustanova. Trebamo stvoriti čitave mreže za podršku ranom odgoju i obrazovanju – ne samo pedagoške mreže, već i socijalnih i kulturnih institucija. Naravno, da bismo to omogućili, trebamo kompetentnost u upravljanju, ali i da zakonodavci i kreatori politika shvate kako je rani odgoj i obrazovanje javno dobro, koje zahtijeva javno financiranje. Nikad nije i neće tržišni princip pridonijeti većoj ravnopravnosti. Otkad je ekonomska kriza pogodila jug Europe, to je još jasnije. Krajnje je vrijeme da naučimo lekciju iz ove propasti tržišta. No, to nije lak zadatak, jer to znači zauzimanje za rani odgoj i obrazovanje, ali ne putem tržišnih i ekonomskih argumenata. Znači zalaganje za nešto zbrkano, nejasno – nešto što tek treba nastati u svom najboljem obliku, a ne nešto što je već viđeno. No, opet, moje je iskustvo da je baš to ono u čemu smo mi pedagozi dobri: raditi nešto teško i skretati s već utabanih staza.“ (Relja, 2011).

Zbog prethodno analiziranih podataka različitih fakulteta ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja možemo zaključiti kako se vrlo mali dio visokoškolskog obrazovanja posvećuje tematici djece smještene u dječjim domovima čime su odgajatelji, koje životni put odvede u smjeru rada s ovom skupinom, u neku ruku prepušteni sami sebi oslanjajući se na samostalne ili organizirane aktivnosti nadograđivanja znanja koje ponekad nisu u mogućnosti pohađati. Vrlo je važno buduće odgajatelje i stručne suradnike dobro teorijski

pripremiti na budući rad u ovakvom tipu ustanove pošto je u pitanju specifična grupa djece koja su tamo smještena. Dobra podloga u smislu dobre upoznatosti s teorijskim dijelom i omogućavanje razvitka iskustvenog dijela te teorije u praksi faktori su koji mogu studentima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pružiti uvid u rad odgajatelja u domu za nezbrinutu djecu i možda u njima probuditi želju upravo za ovakvim oblikom rada.

5. O domovima

5.1 Dječji dom Zagreb

Dječji dom Zagreb ustanova je socijalne skrbi koja kroz socijalne usluge zbrinjava djecu bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu čiji je razvoj bio ugrožen u vlastitim obiteljima, te trudnice i majke s djecom. Dom pruža usluge i obiteljima djece, primarnim, udomiteljskim i posvojiteljskim. Kapacitet usluga je za 200 djece i mladih u dobi od 0 – 21 godinu, 10 trudnica i majki s malom djecom te za 100 korisničkih obitelji. Dom djeluje u sustavu Ministarstva socijalne politike i mladih. Povijest Doma započinje 1882. godine kada je doneseno Rješenje o osnivanju Kraljevskog zemaljskog sirotišta iz sredstava Zaklade Eduarda baruna Jellachicha. Sirotište je počelo s radom 01. siječnja 1888. godine “na brdu Josipovcu nedaleko od Zagreba” (današnja Nazorova 51) pod upravom Družbe sestara milosrdnica i sestre Magne Saurer koja je upravljala Sirotištem više od 25 godina. Zgrada Doma izgrađena je po projektu uglednog arhitekta Ignatza Fischera 1914./1915. godine. Od 1920. godine upravljanje preuzima država i Ministarstvo socijalne politike. Od 1940. godine ustanova uz djecu počinje zbrinjavati trudnice i majke s dojenčadi. Od 1984. godine Domu u Nazorovoj pridružuju se domovi M.Badel, M.Orešković i I.G.Kovačić koji su današnje podružnice Laduč, A.G.Matoš i I.G.Kovačić. Od 1997. godine Dom počinje s programom organiziranog stanovanja mladih u dislociranim stambenim jedinicama – Stambena zajednica s ciljem sigurnog osamostaljivanja korisnika po završetku boravka u domovima.³

U Sjedištu Doma pružaju su usluge djeci i mladima dobi 0 – 21 godinu, trudnicama i majkama s djetetom te obiteljima:

- usluga privremenog smještaja
- usluga poludnevnog boravka
- usluga cjelodnevnog boravka
- usluga organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku
- usluga rane intervencije

³ <https://domzadjecu.hr/wp/hr/o-nama>

- usluga savjetovanja i pomaganja primarnih, udomiteljskih i posvojiteljskih obitelji te djece nakon izlaska iz skrbi ili djece smještene u udomiteljskim obiteljima.

Na dan 31.12.2018. godine Dom je pružao usluge privremenog smještaja za 95 djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 11 dječaka s poremećajima u ponašanju u smještaju u malim skupinama, organiziranog stanovanja za 15 trudnica i majki s djecom, organiziranog stanovanja za 37 djece i mladih te usluge boravka za 57 djece. Usluge rane intervencije pružale su se za 45 djece a usluge savjetovanja i pomaganja za 116 korisnika.

4

5.2 SOS Dječje selo Lekenik

Pogodan smještaj, potrebna infrastruktura, gostoljubivost stanovništva i spremnost na suživot sa stotinjak djece bili su presudni za odabir ove lokacije. Temeljni kamen za SOS Dječje selo Lekenik položen je svečano i veselo 10. rujna 1992. U rekordna četiri mjeseca izgrađeno je 15 obiteljskih kuća za smještaj djece, zajedno s pratećim objektima i dječjim igralištem. Svaka kuća ima svoj naziv koji je dobila po određenom cvijeću.

Izgradnju, opremanje i uređenje toga projekta SOS Kinderdorf Internationala financirala je zaklada Hermann-Gmeiner-Fonds Deutschland e.V., iz Münchena, sredstvima koja su darovali brojni donatori i prijatelji SOS dječjih sela. Najvećim je donatorima ime ispisano na mramornim pločama na pročeljima kuća.

Prvi mali stanovnici i njihove SOS mame došli su u Lekenik početkom 1993. Kad se život u selu uhodao, a broj djece povećao, došao je trenutak za svečano otvorenje sela. Danas SOS Dječje selo Lekenik može smjestiti stotinu djece. O odgoju i njezi djece svakodnevno se brine 15 SOS mama u 16 SOS kuća. Njima pomažu SOS tete, direktor sela, pedagoški pomoćnik, psiholog i dva seoska majstora. Ova velika i složna SOS Obitelj dijeli iste životne obveze i radosti kao i svaka druga obitelj.⁵

SOS mame ovdje provode vrijeme s djecom svaki dan cijeli dan. U jednoj kući je većinom smješteno petoro ili šestoro djece. Nastoji se ne odvajate biološku braću i sestre. Njihov

⁴ Program rada Dječjeg doma Zagreb za 2019. godinu

⁵ http://sos-dsh.hr/hr/sos_djecje_selo_lekenik.aspx#

cilj je djeci približiti životnu svakodnevnicu funkcionalne obitelji. Imaju okvirni plan svakog dana, ali su u mogućnosti ga mijenjati i prilagođavati ovisno i potrebama i željama svih ukućana. Djeca pohađaju školu, svi zajedno odlaze u kupovinu, na izlete i slično. Radi se na tome da djeca dobe uvid u „normalan“ obiteljski život. SOS mama predstavlja osobu koja obavlja sve uobičajene svakodnevne radnje koje bi „roditelj“ trebao. Djecu se od ulaska u kuću uči radnim navikama te važnosti dogovora i međusobnog povjerenja i poštovanja. Pošto su SOS dječje mame s djecom svaki dan veća je mogućnost razvoja dubljeg odnosa s djecom. Svakodnevno je ovdje prisutan i stručni tim koji je uvijek spreman pomoći i posavjetovati djecu i/ili odgajatelje.

5.3 Kuća sv. Terezije od Malog Isusa, Zagreb

Družba sestara karmelićanki BSI započela je živjeti i djelovati u Hrvatskoj godine 1917. kada su sestre iz Beča došle u Hrvatsku i otvorile prvi dječji dom na Ksaveru. Zbog neadekvatnih uvjeta 1919. godine sestre su s djecom preselile u Hrvatski Leskovac gdje im je nadbiskup Bauer darovao zemljište gdje su nastavile sa zbrinjavanjem djece u Domu sv. Josipa.

Kuća sv. Terezije od Malog Isusa za nezbrinutu djecu nalazi se u zagrebačkom kvartu Črnomerec. Bilježi nešto kraću povijest djelovanja obzirom da je otvorena 1925. godine. U svojoj povijesti i ona bilježi mnoge životne priče i sudbine života onih koji su tek počeli živjeti. sada trenutno zbrinjava dvadesetero djece predškolske dobi koja su podijeljena u tri odgojne skupine o kojima skrbe sestre i odgajateljice u radnom odnosu. S djecom također rade psiholog, logoped, psihoterapeut i socijalna radnica. U slobodno vrijeme djeca su uključena u tečaj engleskog jezika i u rad dramske skupine, a dio vremena provode i s volonterima u individualnom druženju.⁶

U domu su zaposlene časne sestre koje rade kao odgajateljice i odgajatelji kojima je dom samo mjesto rada, ne i stanovanja. Naglašava se odgoj prema temeljima kršćanskih vrednota te se njeguje obiteljsko zajedništvo. Naglašava se posebnost i jedinstvenost svakog djeteta. Kao temeljne vrijednosti navode se ljubav, zaštita i sigurnost u svrhu doživljavanja prihvaćenosti i pronalaska smisla za svoju budućnost djece i mladih

⁶ <http://domovi.karmelbsi.hr/svi-domovi/>

smještenih u domu. Djecu se potiče na samostalnost i priprema ih se na samostalni život i preuzimanje odgovornih dužnosti u društvu. Djeca smještena u ovom domu pohađaju školu, bave se različitim aktivnostima izvan doma, ali i unutar njega.

6. Empirijski dio rada

6.1 Predmet istraživanja

Predmet je ovog istraživanja ispitati razlike između uloga koje odgajatelji imaju u odgojno-obrazovnom radu u domovima za nezbrinutu djecu iz perspektive samih odgajatelja te njihovu samoprocjenu kompetentnosti u radu s djecom smještenom u dječjim domovima.

6.2 Cilj istraživanja

Cilj je ovog istraživanja utvrditi razlike između triju različitih tipova domova za nezbrinutu djecu iz perspektive odgajatelja što uključuje, temeljene odrednice svakog od domova, odgojno- obrazovni rad odgajatelja te njihovu samoprocjenu o vlastitoj kompetentnosti i spremnosti za rad u domovima za nezbrinutu djecu nakon završene određene razine obrazovanja.

6.3 Istraživačka pitanja

- Postoje li značajne razlike u stilovima rada različitih tipova domova za nezbrinutu djecu?
- Koje kompetencije odgajatelji smatraju najbitnija prilikom rada s djecom u dječjim domovima?
- Smatraju li odgajatelji uključenost roditelja djece smještene u domove za nezbrinutu djecu poželjnim ili nepoželjnim?
- Smatraju li se odgajatelji kompetentnima za rad s djecom u domovima za nezbrinutu djecu nakon završenog školovanja?
- Može li obrazovanje odgajateljima pružiti dovoljno znanja i iskustva potrebnih za kvalitetan rad s djecom u dječjim domovima?

6.4 Način provođenja istraživanja

U istraživanju se kao metoda prikupljanja podataka koristio polustrukturirani intervju. Nakon formuliranja istraživačkih pitanja, kreirana su pitanja koja sam koristila kao usmjerenje vođenja razgovora s odgajateljicama. Istraživanje se provodilo u tri različita tipa domova za nezbrinutu djecu (Dječji dom Zagreb, SOS Dječje selo Lekenik i Kuća sv. Terezije od Malog Isusa) u kojima se provodio intervju sa po dvije odgajateljice iz svake ustanove. Na početku svakog intervjuja ukratko je objašnjena tema ovog diplomskog rada, zagarantirana anonimnost i tražen pristanak na snimanje intervjuja. Nakon snimanja intervjuja, odgovori su prepisani radi lakše analize istih. Termini susreta bili su unaprijed dogovoreni, a odgajateljicama pitanja nisu bila unaprijed proslijeđena čime sam pokušala spriječiti pripremu ispitanika na davanje socijalno poželjnih odgovora.

6.5 Uzorak istraživanja

Uzorak ovog istraživanja čini 6 odgajateljica iz tri različita tipa domova za nezbrinutu djecu. U svakom od njih proveden je polustrukturirani intervju s dvije odgajateljice. Sudionici istraživanja istog su spola, različite dobi i polaze od različitih obrazovnih točaka (različite razine obrazovanja). Za provedbu istraživanja korišten je prigodni uzorak.

Tablica 1. Relevantne značajke prigodnog uzorka

Ispitanik	Spol	Radni staž	Radni staž u dječjem domu	Obrazovanje	Zaposlenje u dječjem domu
M.Š.	Ženski	23 godine	13 godina	Učiteljska akademija	Odgajatelj
/	Ženski	16 godina	2.5 godine	Učiteljska akademija	Odgajatelj

S.V.	Ženski	25 godina	25 godina	SSS Kemijski tehničar	Odgajatelj
M.B.	Ženski	/	11 godina	Nepoznato	odgajatelj
/	Ženski	11 godina	1 godina	ERF socijalna pedagogija	odgajatelj

6.6 Postupci i instrumenti

Za potrebe istraživanja korištena su unaprijed utvrđena pitanja (Prilog 1) s 10 glavnih pitanja i nekolicinom potpitanja kako bih lakše vodila polustrukturirani intervju. Pitanja su formulirana s ciljem odgovaranja na istraživačka pitanja. Odabirom polustrukturiranog intervjua kao načina provođenja empirijskog dijela istraživanja poticalo se ispitanike na čim više iznošenja vlastitih mišljenja i iskustava. Metodom strukturiranog i/ili polustrukturiranog intervjua ispunjavaju se komparativni i reprezentativni zahtjevi, uspoređuju reakcije i stavljaju ih u kontekst sličnih grupnih vjerovanja i tema. Strukturirani ili polustrukturirani intervju koristan je za razumijevanje fundamentalnih tema i problema neke zajednice te njihovih unutarnjih perspektiva. (Fontana i Frey, 1998:56-57; Stewart i Cash, 2010; Relja, 2011). Kako bi se istražilo pitanje postoje li razlike u radu odgajatelja s obzirom na tip doma u kojem rade, postavljena su pitanja direktno vezana uz njihov rad i postupanje u određenim situacijama.

6.7 Obrada podataka

Nakon kreiranja istraživačkih pitanja i pitanja za intervju dogovarali su se termini provedbe istih u različitim tipovima domova za nezbrinutu djecu. Nakon snimljenog pristanka na snimanje, postavljena su pitanja i dobiveni odgovori koji su snimljeni. Nakon provedbe intervjua napisan je transkript radi lakše obrade sadržaja. Vodeći se prethodno postavljenim istraživačkim pitanjima, odgovori su se kategorizirali u 5 skupina. Odgovori dobiveni intervjuom su interpretirani te citirani.

6.8 Analiza podataka

Razlike u stilovima rada različitih tipova domova za nezbrinutu djecu i odgajatelja zaposlenih u njima

Pošto su u istraživanje uključena tri različita tipa domova za nezbrinutu djecu postoje i određene razlike u svakodnevnom odgojno-obrazovnom djelovanju odgajatelja odgovornih za djecu smještenu u njihovoj ustanovi. Prilikom provođenja intervjua u domovima, od ispitanika se tražilo da opišu jedan tipičan dan u njihovoj odgojnoj grupi. Iako su u intervjuu sudjelovali odgajatelji koji rade s djecom različite životne dobi, njihovi odgovori bili su vrlo slični. Pošto se ovdje radi o djeci rane i predškolske dobi, djeca smještena u Dječjem domu Zagreb kroz jutro imaju unaprijed isplanirane pedagoške radionice i aktivnosti, dok djeca smještena u ostala dva tipa doma, koja su većinom školske dobi (od prvog do osmog razreda osnovne škole) prate rad prema potrebi škole koju pohađaju. Dakle, ukoliko im je škola u jutarnjim terminima, popodneve sate većinom provode u pisanju zadaće i učenju. Sva tri navedena doma kao bitne zadaće svakodnevnog rada s djecom naglašavaju važnost osvještavanja održavanja osobne higijene te poticanje samostalnosti u različitim svakodnevnim radnjama. Djecu se pokušava kroz svakodnevni život u ovom obliku odgojno-obrazovnih zajednica poučiti samostalnom načinu življenja i preuzimanju odgovornosti s kojom će se svakodnevno susretati. *„Da jednog dana budu dobri ljudi i zrele osobe koje će moći stvarati svoju vlastitu obitelj.“*

Jedina značajna razlika u načinima funkcioniranja odgojno-obrazovnog rada ovih triju učenika jest to što se kod djece smještene u Kući sv. Terezije naglasak stavlja na razvoj moralnih vrijednosti u kršćanskom duhu kod djece te se svakodnevno s njima provode kršćanski rituali poput molitve prije jela, molitve prije spavanja, odlazak na svetu misu nedjeljom i slično. *„S obzirom da smo katolici naravno da tu prije svega radimo prema moralnim načelima i da djecu odgajamo za moralan život. Na svakom djetetu je poslije odluka hoće li ono to prihvatiti ili neće, ali da ih odgajamo za jedne zdrave moralne vrijednosti, da.“* *„Djeca koja su katolici idu nedjeljom na misu, imamo zajedničku dnevnu molitvu, znamo pogledati neki vjerski film, imati radionice, posebno pred neke blagdane, kateheze koje obično prate liturgijsku godinu.“*

Svakodnevni život vrlo je sličan u Dječjem domu Zagreb i Kući sv. Terezije, dok se život u SOS Dječjem selu razlikuje u nekoliko segmenata. „...imamo slobodu organiziranja unutar kuće...tipa odlazaka iz kuće, izleta, načina kako će se raditi s djecom.. slobodu organiziranja aktivnosti, druženje i način življenja.“ „...drugačiji skroz sistem rada od ostalih domova gdje oni ipak imaju neku rutinu rada i zna se da se u tom periodu radi to, u tom to itd...“ „Nemamo zajedničke kuhinje, možemo se organizirat tko šta želi pa porazgovaramo što bi željeli za večeru.“

„Odlasci u kupovinu, bilo namirnica bilo školskog materijala bilo odjeće, obuće...djeca imaju i sami mogućnost odabira npr. tenisica.“

Sljedeći dio pitanja kojima se željela istražiti uloga odgajatelja u dječjim domovima bila je povezana uz građenje odnosa s djecom. U pitanjima su se uključili pojmovi privrženosti, povjerenja, rješavanja sukoba, uklanjanja problematičnog ponašanja te razvoj socijalnih vještina pod čime se mislilo na građenje odnosa između novih i starih članova određenih odgojnih skupina. Kako bi se lakše prikazali odgovori ispitanika, neka područja će se analizirati zajedno, a pojedina zasebno.

1. Razvoj privrženosti i povjerenja između odgajatelja i djece smještene u dječje domove

Iako se radilo o ispitanicima koji djeluju u različitim tipovima dječjih domova, odgovori svih ispitanika bili su vrlo slični. Svi odgajatelji tvrde kako je povjerenje jedna vrlo osjetljiva kategorija te nema univerzalnog pravila kako postići da dijete u vama vidi osobu kojoj može vjerovati. „Najteže je bilo što sam prvo trebala naučit kako uopće doći do tog djeteta.“ U ovom slučaju važno je u obzir uzeti prošlost djece i traume s kojima oni dolaze u ovaj oblik odgojno- obrazovne ustanove. „Jako vas gledaju s nepovjerenjem, jer ja sam odrasla, a odrasli su im se zamjerali jako.“

Što se tiče građenja povjerenja, najviše pozitivnih iskustava podijelile su odgajateljice iz SOS Dječjeg sela Lekenik. Uzimajući u obzir činjenicu da se radi o odgajateljima koji su konstanta u životu djece i koji svakodnevno s njima provode 24 sata, možemo zaključiti kako je i vrijeme provedeno s djecom vrlo bitan faktor. „Kod starijih povjerenje, koje se ne može u jednoj godini ili pola godine steći, ali kad dijete vidi za određene situacije može reći i da možemo porazgovarat, da mu nastojimo pomoć. Onda se ono zapravo

gradi življenjem i našom zaštitom njega u određenom periodu i važna je ta uloga SOS mame koja je tu 24 sata. “ „Pokušaj – ne ide, malo tražiš pomoć, prođeš edukacije koje su izvrsna stvar i još uvijek ne znam sve, ali pokušavam primijeniti, počnete primjenjivati ono što znate: osmijeh, razgovor, započinjat razgovor, dok ne skuže da si ti fora.“ Vremenski faktor najvidljiviji je usporedbi odgovora vezanih uz povjerenje i privrženost SOS mama i odgajatelja u ostalim tipovima dječjih domova. Pošto su SOS mame 24 sata prisutne u kući s određenom djecom što možemo shvatiti kao neku konstantu, a odgajatelji u Dječjem domu Zagreb i Kući sv. Tereze rade na smjene, vidljive su i razlike u odgovorima vezanim uz gradnju povjerenja i razvoja privrženosti kod djece. Tako odgajatelji iz ovih dvaju domova govore: „...problem je što nas stalno rotiraju.“ „Bilo bi lakše da smo stalno s jednom grupom, ali gledajte, to je jednostavno takva ustanova, nitko ne može tu biti na raspolaganju konstantno za jednu grupu.“ Ipak, sve odgajateljice stavljaju naglasak na vrijeme koje je potrebno pružiti djeci kako bi zadobila povjerenje u nove osobe. „Potrebno je jako dugo vremena dok dijete ima sigurnost da se ono može osloniti na mene i da sam ja tu vjerodostojna u svojim odlukama, čuvanju tajni i sl. Potrebno je jako puno vremena, puno razumijevanja i puno vremena provoditi s djecom.“

2. Načini rješavanja sukoba i uklanjanja problematičnog ponašanja kod djece smještenih u domove za nezbrinutu djecu

U ovom području svi su ispitanici dali slične odgovore. Većina odgajatelja naglasila je kako sukobe između djece ne bi nazvali kriznim situacijama, a većina njih je rijetko ili nikad doživjela kriznu situaciju. Svi navode kako se s djecom od samog ulaska u dom radi na prevenciji. „Puno se radi na prevenciji, puno se radi s njima i zapravo djeca nisu bez nadzora vani, uvijek smo mi tu negdje pa vidimo i spriječimo na vrijeme, ali ne mogu reći da ima nekih baš nasilnih ponašanja jer u svakoj kući mama radi s djetetom, prisutan je pedagog, psiholog prema potrebi i procjeni, prema potrebama odlazimo i kod dječjih psihijatara tako da se baš radi na tome.“

Također, načini rješavanja sukoba vrlo su slični neovisno o tipu doma u kojem su djeca smještena. Svi odgajatelji vode se mirnim načinom rješavanja sukoba između djece, a kao najčešću metodu navode razgovor. „Svaki iznosi svoju stranu, poslušam jednog i drugog i nalazim zajedničko rješenje. U 90% slučajeva funkcionira, a oni se osjećaju važni jer

su to postigli.“ „Odvajamo ih, mičemo, pričamo, razgovaramo.“ „Suočavanje za stolom, promatraš situaciju sa strane i uvijek jedan krene u raspravu. Ostavljanje vremena za raspravu. Ako ne, ulazim kao treća u situaciju pitajući njih što misle koje bi bilo rješenje i postavljajući pitanja ih navodim da sami dođu do zaključka.“

3. Razvoj socijalnih vještina djece smještenih u domovima za nezbrinutu djecu

Kroz razgovor s odgajateljima dotakli smo se i teme dolaska nove djece u odgojne grupe. Zanimalo me je kako djeca reagiraju na dolazak novog člana grupe, ali i kakva je reakcije djeteta koje dolazi u tu grupu. Većina odgajatelja naglašava važnost pripreme djeteta, ali i grupe na dolazak novog člana. „Mi najavimo dolazak novog djeteta.“ „Oni jako dobro prihvate.. jer ih se i priprema, najavimo dolazak novog djeteta.“ „Grupi se uvijek pripremi prije nego dođe novo dijete tako da je grupa upoznata. Oni su jedni prema drugima tolerantni s obzirom da dolaze iz manje-više sličnih obiteljskih situacija. Ono što je specifično kod domske djece je da se oni nikad neće rugati jedni drugima i prebacivati kakve su im obitelji ili kakvi su im roditelji. To nekad traje nekoliko tjedana, nekad i više mjeseci. Znalo se dogoditi i neprihvatanje, ali to se rješava uz pomoć psihologice kroz grupne radionice ili aktivnosti gdje se pokušava senzibilizirati za drugu osobu i za jednu toleranciju gdje se ih upućuje na toleranciju da ne trebaju biti prijatelji, ali trebaju tolerirati.“

Svi odgajatelji navode kako se u početku djeca raduju dolasku novog djeteta jer to za njih ujedno i znači novi prijatelj, no kada prođe neko vrijeme počinju to dijete shvaćati kao nekog tko im oduzima pažnju koja je do sada bila usmjerena na njih. „Periodično se javi ljubomora pogotovo ako su manji pa dolazi drugo dijete. Onda je tu onaj klasični dio – prvo smo sretni što je došlo, a poslije kad će otići. Ali onda slijedi taj jedan period prilagodbe i nas i novog djeteta. Jer sad imaju konkurenciju u krilu.“

Što se tiče djece koja dolaze u grupu, većina odgajatelja navodi kako se svakom djetetu treba dati vremena za prilagodbu, ali i da većina djece vrlo dobro bude prihvaćena u već postojećoj grupi, bez obzira na to što su nova u njoj. „Djeci se pronađe ono što vole, onda poticati to dijete da upravo to radi...svima je ovdje važno izabrati slikovnicu koju će teta svima pročitati, odabrat crtić koji će svi zajedno pogledat, to su situacije gdje to dijete

potičemo da se druži. Malim koracima gradimo nešto više, tada se ono osjeća važno, vidi da pripada toj grupi, da može poslužiti toj skupini, da mu je teta dala veliku ulogu.“

4. Uključenost roditelja u život djece smještene u dječjim domovima prema mišljenju odgajatelja

Pitanje uključenosti roditelja u život djece smještene u dom za nezbrinutu djecu vrlo je škakljivo pitanje. Premda se radi o pitanju na koje nema točnog ili netočnog odgovora, većina ispitanika nije se mogla odlučiti smatraju li da je uključenost roditelja pozitivna ili negativna stvar, tj. ima li uključenost roditelja u život djece smještene u domu pozitivan ili negativan utjecaj na njihov život, rast i razvoj. Jedna odgajateljica odbila je odgovoriti na ovo pitanje jer smatra da to nije relevantno pošto se kao odgovor traži striktno njeno mišljenje. Ostali odgajatelji vagali su između pozitivnih i negativnih utjecaja koje uključenost roditelja ima na djecu. „*To smo i mi još uvijek nakon toliko godina u dilemi.*“

Naglašavaju bitnost razloga zbog kojeg su djeca smještena u dom te prema tome ocjenjuju uključenost roditelja kao pozitivnu ili negativnu. „*Ako je u pitanju zlostavljanje, smatram da je dobro dijete pustiti neko vrijeme da prođe pa onda ako izrazi želju da roditelj dolazi u posjetu, a drugo su socijalna stanja, onda dapače.*“ „*Mislim da tamo gdje je doista ozbiljna stvar, davat šanse- ne. Najveća šteta se radi djeci.*“ Gotovo sva djeca smještena u neki oblik dječjeg doma u kontaktu su sa svojim biološkim roditeljima, a kolika će učestalost i oblik tog kontakta bit određuje se na sudu. „*Gotovo svi su u kontaktu s roditeljima, a to nam nekad i stvara poteškoće.*“ Odgajatelji navode i dobre, ali i loše primjere održavanja kontakta s biološkim roditeljima te im je teško odlučiti na koju će stranu njihovo mišljenje prevagnuti. „*Uglavnom šteta, djeca nisu tu jer im je bilo dobro.*“ „*Vidimo da je puno gore kod djece kojoj uopće ne dolaze, tu je puno veća tuga, veći problemi, puno teže emocije.*“ „*Iskustvo se pokazalo da se bolje surađuje i radi s djecom koja nemaju kontakt, a smještena su dugoročno u našem selu. Otvorenija su, privrženija su, lakše se s njima radi, prihvaćaju i savjete i življenje, dok djeca koja imaju više kontakta znaju biti u periodičnom revoltu „Što si mi ti?“, „Zašto te moram slušati?“, oni imaju svoju mamu i tatu i to nam znatno stvara poteškoće.*“

Svi odgajatelji koji su dali odgovor na ovo pitanje smatraju da postoje i pozitivne i negativne strane uključenosti roditelja u život djece smještene u domu. Ipak, jedno mišljenje iznijeli su svi odgajatelji i sa ovom se stavkom svi slažu – roditelj je roditelj.

„Ipak je svakom djetetu njegov roditelj jedna osoba koja je bez obzira bila pozitivna ili negativna, jako bitna u životu. I tu opet mislim da nemamo pravo uskratit i zato treba radit s njim da roditelj nekad i nije baš onakav kakav bi trebao biti.“ „Roditelj je roditelj kakav god na svijetu bio.“ „Mama je mama, a tata je tata.“ „Djeca uvijek vole svoje roditelje.“

Iako često kroz svoj rad preuzimaju roditeljsku ulogu, odgajatelji naglašavaju činjenicu da oni nisu njihovi roditelji niti to pokušavaju biti konstantno napominjući važnost bioloških roditelja u životu svakog djeteta. *„Kad dublje promislite, Vi ste jedina osoba ovdje koja je s njima od 0 do 24. Mi smo odgovorni za tu djecu od 0 do 24. Sve što naučimo, sve što pokažemo, sve što napravimo, mi stojimo iza toga.“ „Dati im nadu! Ako je nešto loše može se popraviti i može dobro funkcionirati.“ „Njima roditelji nedostaju, mi tu roditeljsku ljubav ne možemo nadomjestiti nikome.“*

5. Odgajatelji se (ne)smatraju kompetentnim za rad u dječjim domovima nakon završene određene razine obrazovanja te odgajatelji (ne)smatraju da su putem obrazovanja stekli dovoljno znanja i iskustva za rad s djecom smještenom u domovima za nezbrinutu djecu.

Odgajatelji ispitanici osobe su koje su različite dobi, dolaze iz različitih mjesta i imaju različitu razinu obrazovanja. Na početku svakog intervjua zamolila sam svakog ispitanika da mi se ukratko predstavi što je uključivalo i razgovor o razlogu odluke na ovakav tip rada u jednoj od navedenih ustanova. Svi su imali drugačije razloge odabira ove vrste posla i različite životne okolnosti dovele su ih u slične, ali ipak različite ustanove. Svi odgajatelji došli su u ustanove s različitim razinama znanja. Neki su završili fakultete vezane uz rani i predškolski odgoj, dok su drugi sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem odlučili svoj poziv ostvariti kroz različite izobrazbe. Razgovor s onima koji su završili fakultet bio je najviše vezan uz zastupljenost domskog odgoja na fakultetu.

Svi ispitanici koju su završili fakultet rekli su kako kroz svoje visokoškolsko obrazovanje nisu imali ni jedan predmet vezan uz ovaj tip ustanove za odgoj i obrazovanje djece. *„Sve je bilo strogo bazirano na vrtićima.“ „Nismo prilikom obrazovanja imali nijedan predmet vezan uz rad odgajatelja u dječjem domu.“* Neki od njih rekli su kako su se teme domskog

odgoja dotakli na nekim predmetima, ali samo na površnoj razini. Ipak, naglašavaju važnost uvođenja kolegija vezanih uz djecu smještenu u dječje domove, ali i proširenja zastupljenosti domskog odgoja prilikom visokoškolskog obrazovanja.

Što se tiče kompetencija koje uspješan odgajatelj u radu s djecom bez odgovarajuće roditeljske skrbi treba posjedovati dobila sam različite odgovore. „*Prije svega stručne kompetencije. Treba biti dobar organizator. Treba biti sa ostalim kolegama jako uigran i da smo dosljedni. Da imamo ista načela odgoja ukoliko se dogodi neko neprimjereno ponašanje da reagiramo na isti način. Što se tiče djece, tu je prije svega izrazito važno zavoljeti djecu i osjetiti što je ono što njemu treba.*“ „*Vrlo je važno biti dosljedan. Dosljednost je na prvom mjestu i ako nekad pogriješiš i odreagiraš u momentu, probat naći, ali ne gazit sebe i ono što si odlučio. Vrlo je bitno djeci pokazat i svoje emocije i reći na glas npr. Ljuta sam!*“; „*Otvoreno pričat o svojim osjećajima i emocijama čime se to prenosi i njima da mogu otvoreno razgovarat o svojim osjećajima.*“ ; „*Najbitnija je ogromna strpljivost.*“ ; „*Najvažnije od svega je biti profesionalan u poslu.*“ ; „*To su ipak djeca, tu je emocije teško za izbjeći, ali treba znati podvući granicu.*“ Ovo je pitanje koje iziskuje vrlo subjektivno mišljenje ispitanika i zbog toga je skoro pa nemoguće odrediti koje su točno karakteristike odgajatelja potrebne za uspješan rad s djetetom smještenim u dom za nezbrinutu djecu. Svi su ispitanici ukazali na to da kompetentan odgajatelj zapravo znači znati prepoznati potrebe djeteta i u skladu s time i reagirati.

7. Rasprava

U sklopu provedbe istraživačkog dijela ovog diplomskog rada provedeni su polustrukturirani intervjui u tri različita tipa domova za nezbrinutu djecu. Svaki od njih ima svoj princip rada i načela prema kojima se vodi. Svaki od njih poseban je na svoj način i zbog toga je vrlo teško usporediti njihova načela djelovanja. Svaki od spomenuta tri doma vodi se i pridržava svih prava djeteta, a njihov glavni cilj je optimalan rast i razvoj djece smještene u nj. Pitanja koja su postavljena ispitanicima tijekom provedbe intervjua unaprijed su pripremljena. Neki intervjui više su se temeljili na iznošenju iskustava ispitanika, neki su bili formalniji. Ispitanici dolaze s različitim pričama, stekli su različite razine obrazovanja i upustili se u rad s djecom smještenom u dječjim domovima iz različitih razloga. Jedina zajednička karakteristika koja veže ispitanike ovog istraživanja jest ljubav prema djeci. Njihovi dani se razlikuju. Odgajatelji zaposleni u Dječjem domu Zagreb i Kući sv. Terezije od malog Isusa rade smjenski, što znači da postoje dvije smjene (ujutro ili popodne) te se nakon toga vraćaju svojoj kući (bilo da se radi o odlasku vlastitoj kući ili ostanku u domu ukoliko je riječ o sestrama). Nakon završene smjene rada s djecom, odgajatelji ostatak dana imaju slobodan za privatni život.

U SOS dječjim selima situacija je drugačija. SOS mame svih 24 sata dana provode sa djecom. Njihovo radno mjesto ujedno predstavlja i njihov dom. Za njih slobodno vrijeme za privatni život postoji jedino za vrijeme korištenja godišnjeg odmora. Bez obzira na organizaciju rada odgajatelja, u svim spomenutim domovima radi se na tome da djeca smještena u njima usvoje određenu rutinu jednog dana. Polazeći od buđenja, umivanja, pranja zubi, oblačenja, odlaska u školu ili ispunjavanja unaprijed određenih aktivnosti.

Naglasak se u svim trima ustanovama stavlja na učenje i prikazivanje djeci jednog uobičajenog dana ispunjenog različitim obavezama i zadaćama. Djeci se pokušava približiti „normalan“ život polazeći pritom od pretpostavke da se ovdje radi o djeci koja takav primjer nisu bila u mogućnosti usvojiti od svojih roditelja. Iako su djeca smještena u domovi za nezbrinutu djecu tamo iz različitih razloga, tretira ih se isto. Naravno, nekima će biti potrebna veća podrška, više vremena i poticanja, ali što se tiče izvršavanja obveza i učenja samostalnosti, odgajatelji nastoje svako dijete pripremiti za daljnji život izvan ustanove.

Iako smatraju da kroz školovanje nisu zadobili odgovarajuće znanje i da im nije pruženo dovoljno informacija koje bi im pomogle i pripremile ih na rad s ovom skupinom djece, smatraju da je vrlo velika prednost u tome što su im uvijek dostupne mogućnosti nadograđivanja postojećeg znanja koje im omogućuju stalno unapređivanje vlastitog znanja i bavljenje temama iz područja odgoja koje su aktualne ili u kojima se ne osjećaju dovoljno kompetentnima. Uz dodatne izobrazbe, odgajateljima je stalno dostupna stručna pomoć što izdvajam kao vrlo pozitivnu stranu funkcioniranja dječjih domova čime se djeci, ali i odgajateljima omogućuje da u bilo kojem trenutku dobiju stručnu pomoć ili savjet. Polazeći od pretpostavke da će roditelj preko zdravstva za termin kod psihologa, logopeda ili nekog drugog stručnog suradnika čekati i po nekoliko mjeseci, dostupnost takvog stručnog tima socijalno osjetljivoj skupini djece od velike je pomoći i može uvelike značiti osobito u vrijeme kriznih situacija. Krizne situacije odgajatelji najčešće uspijevaju riješiti kroz razgovor te navode kako se do sad u njihovom radnom iskustvu nisu događali ozbiljniji sukobi i fizičko nasilje među vršnjacima. Napominju kako sva djeca smještena u domovima pokazuju veliki stupanj razumijevanja jedno drugog upravo zato što su vrlo često prošla kroz iste i/ili slične obiteljske situacije.

Stajališta odgajatelja zaposlenih u domovima za nezbrinutu djecu vezana uz obrazovanje o domskog odgoju u potpunosti se preklapa sa prethodno prikazanim podacima vezanim uz zastupljenost domskog odgoja u kolegijima na fakultetima u Republici Hrvatskoj. Odgajateljima se ne omogućuje dovoljna pripremljenost za rad s ovom skupinom djece. Fakultetski obrazovani odgajatelji svoje znanje ponajviše stječu kroz iskustveni rad bez prethodno usvojene teorije.

Mislim da je vrlo važno buduće odgajatelje, ali i stručne suradnike adekvatno pripremiti za rad s djecom koja dolaze iz disfunkcionalnih obitelji kako bi bili u mogućnosti profesionalno i kvalitetno obavljati svoju rad, ali i kako bi se znali nositi sa vlastitim emocijama koje se u ovom slučaju vrlo teško mogu isključiti. Ipak, odgajatelji svoju kompetentnost ponajviše prikazuju kroz stvaranje odnosa povjerenja i ljubavi s djecom. Smatraju da je vrlo važno da budu ono što jesu, da tome ostanu dosljedni i da će ih djeca takvima prihvatiti, isto kao što i onu djecu prihvaćaju upravo onakvima kakvi jesu. Svjesni su važnosti razumijevanja prošlosti djeteta i vremena koje je potrebno djeci za prilagodbu i stjecanje povjerenja.

Roditelje gledaju kao bitne faktore života svakog djeteta. Iako nemaju vrlo pozitivna stajališta o uključenosti i posjećivanjima roditelja djece smještene u ustanovama u kojima su zaposleni, razumiju važnost koju roditelj ima za svako pojedino dijete i ne pokušavaju mu biti roditelji iako su često tu ulogu primorani preuzeti. Podijeljeni su oko mišljenja jesu li posjete roditelja dobre ili loše za djece i smatraju da to ovisi od djeteta do djeteta.

Vrlo je zanimljiva činjenica da se ovdje radi o tri različita tipa doma u kojima stvari drugačije funkcioniraju, a ipak su odgovori ispitanika isti i/ili vrlo slični. Svaki od njih ima različitu podjelu djece po skupinama, broj skupina, broj djece u skupinama, ali i provođenje svakodnevice. Dok jedni ističu važnost poučavanja i usvajanja moralnih načela, drugi smatraju da je najvažnije djeci pružiti ljubav i sigurnost. Različiti odgovori prikupljeni su od ispitanika po čemu se vrlo lako može zaključiti koliko je pitanje kompetentnosti odgajatelja u radu s ovom skupinom djece vrlo subjektivan pojam. Neki odgajatelji smatraju da je najvrjednija karakteristika njih kao odgajatelja u radu s ovom djecom upravo prethodno stečeno iskustvo koje ih je na neki način i pripremio na ono što ih ovdje čeka, dok drugi govore kako je najvažnije djetetu dati vremena da prihvati stvari kakve one jesu i samo odluči „pustiti vas bliže“. I iako smatraju da je potrebno unapređivati obrazovanje vezano uz rad s djecom smještenom u domovima za nezbrinutu djecu kroz uvrštavanje više kolegija koji će odgajateljima pružiti dovoljno teorije i prakse za rad, smatraju da se ovdje radi o specifičnoj djeci, specifičnom radu i specifičnim situacijama za koje pojedinac ne može bit u potpunosti pripremljen. Smatraju da je ono što ih čini dobrim odgajateljima u svom trenutnom poslu posvećenost djeci i trud koji ulože kako bi djeca shvatila da su oni tu za njih bez obzira na sve, a najvažnija stvar kojom se svi odgajatelji u svom radu vode jest ljubav.

„Mislim da nijedna škola ne može dati ljubav, ako je imate možete, ako je nemate ni fakultet ne pomaže u tom dijelu, a djeci je to najbitnije, da se osjećaju prihvaćeno i voljeno.“

Počevši sa provođenjem empirijskog dijela svog istraživanja očekivala sam vrlo površnije, unaprijed pripremljene, socijalno poželjne odgovore. Krenula sam u provedbu s pretpostavkom da će mi odgajatelji govoriti ono što znaju da želim čuti, što bi izgledalo lijepo na papiru i što smatraju da bi kao odgovor na određena pitanja trebali dati. Ipak, razgovorom s odgajateljima ugodno sam iznenađena. Svi odgajatelji pokušali su mi

prikazati najrealniju trenutnu situaciju u njihovim ustanovama. Iako je rad s djecom smještenom u dječjim domovima nešto što ih ispunjava, čini sretnim i zbog čega se osjećaju korisnim, zbog izražavanja vlastitog interesa u socijalnu pedagogiju napominju mi kako nije sve „med i mlijeko“ i da je vrlo bitno adekvatno se emocionalno i psihički pripremiti na područje u koje se ulazi. Odgajatelji su sa mnom podijelili lijepa iskustva, ali i ona ružna, a neka čak i strašna. Ipak, upravo u tome se i sastoji moja želja za radom u ovom području. Slušajući dogodovštine odgajatelja zaposlenih u tom području dobila sam realniju sliku o tome što se zapravo događa i koliko je sustav u Republici Hrvatskoj zapravo spor i nepravedan. Vjerujem da se svi zaposleni u ovom području svakodnevno susreću sa moralnim dilemama što učiniti i kako zaštititi pravo i interese djeteta, ali mislim da se vrlo često zanemaruju upravo želje djece jer je tako jednostavnije. Smatram da je ponekad vrlo teško procijeniti situaciju i zaključiti što je najbolje za dijete, ali isto tako smatram da smo mi ti koji su odgovorni za ostvarivanje i zaštitu prava svakog pojedinog djeteta koje nije u mogućnosti za ta prava boriti se samostalno. Mi smo ti koji moramo djeci služiti kao primjer kako stvari moraju i trebaju funkcionirati. Djecu moramo naučiti znati prepoznati što je ispravno, a što ne. Svoju djecu moramo naučiti boriti se za tebe, svoja prava, želje i interese i kako biti samostalni odgovorni građani koji će isto to naučiti svoju djecu. Biti tu za njih i pružiti im potpunu podršku, ali i oslonac i sigurnost da znaju da nisu sami. Ako ih to nećemo naučiti mi, odgajatelji, pedagozi, psiholozi, tko će?

8. Zaključak

Domska pedagogija nije često zastupljena u teorijskim i praktičnim istraživanjima u Republici Hrvatskoj, a „predmet domske pedagogije nije sagledan cjelovito i kompleksno“ (Hrvatić, 2002). Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi pripada u područje domskog odgoja, a predstavlja specifičnu odgojnu sredinu za djecu kojima nije pružena adekvatna roditeljska skrb.

U tom slučaju, uloga odgajatelja zaposlenih u ovoj vrsti doma značajno je velika. Vodeći djecu kroz svakodnevne aktivnosti i provodeći s njima vrijeme, odgajatelj u određenim situacijama biva primoran preuzeti i ulogu roditelja pružajući mu ljubav, sigurnost i odnos uzajamnog povjerenja i poštovanja.

Istraživanje je provedeno u tri različita tipa domova za nezbrinutu djecu u Zagrebačkoj županiji. Cilj istraživanja bio je istražiti mišljenja odgajatelja o vlastitom radu, vlastitim kompetencijama, obrazovanju, ali i njihovom radu, dolasku nove djece u njihovu skupinu, rješavanje kriznih situacija i slično.

Istraživanjem je utvrđeno kako odgajateljima kroz obrazovanje nije pruženo adekvatno obrazovanje za rad s ovom specifičnom skupinom djece. Tijekom školovanja rijetko su se doticali teme domskog odgoja, ali su odgajatelji svoje nedostatke u znanju uspjeli nadoknaditi kroz različite dodatne izobrazbe koje smatraju vrlo korisnima. Iako smatraju da prije početka rada nisu stekli dovoljno znanja i prakse za rad, osjećali su se spremno.

Odredba uspješnog i kompetentnog odgajatelja vrlo je subjektivna i nije se dogodilo da su dva odgajatelja dala isti odgovor na ovo pitanje. Smatram da je pojam „uspješnosti“ i „kompetentnosti“ zaista subjektivan i da je vrlo teško da on bude univerzalan. Ipak, odgajatelji više naglašavaju emocionalne kompetencije i njihovu važnost u ovom obliku rada jer smatraju da je ljubav i emocionalna potpora ono što je ovo djeci trenutno najviše potrebno. Velik naglasak stavlja se i na građenje povjerenja i privrženosti, koji u domovima koji imaju odgajatelje koji rade u jednoj stalnoj grupi, dolazi puno lakše nego kada je u pitanju rotiranje djelatnika po katovima. Ipak, svi naglašavaju kako je za građenje odnosa povjerenja i razvoja privrženosti kod djeteta vrlo važan faktor vremena. Naglašavaju kako je sama prilagodba djeteta na život u dom dugotrajan proces pa tako i građenje odnosa povjerenja i međusobnog prihvaćanja.

Krizne situacije većinom se rješavaju kroz razgovor, individualni i grupni. Svi odgajatelji naveli su razgovor kao način rješavanja svih nesuglasica i sukoba u kući. Naglašavaju važnost međusobnog toleriranja i prihvaćanja jedni drugih, a odgajatelji govore kako često provode različite preventivne radionice i aktivnosti kojima se potiče mirno rješavanje sukoba i međusobna tolerancija. Kada u odgojnu skupinu biva predviđen dolazak novog djeteta, puno se radi na tome da se ona pripremi. Naglašavaju se važnost međusobnog prihvaćanja i traži se razumijevanje svih članova grupe prema vremenu koje će pojedinom djetetu biti potrebno za prilagodbu. Djeca su većinom sretna kada im u grupu dolazi novo dijete, ali nakon te početne euforije, često se zna dogoditi da se javi međusobna ljubomora. Djeca često novo dijete shvaćaju kao nekog tko im krade pažnju odrasle osobe, ali odgajatelji su svjesni da moraju djeci dati do znanja da svako od njih ima u određenom periodu dana predviđeno vrijeme koje će posvetiti svakom djetetu.

Što se tiče uključenosti roditelja u život djece smještene u domovima za nezbrinutu djecu, mišljenja su podvojena. Nijedan odgajatelj nije mi dao točno odgovor je li, po njihovom mišljenju, prisutnost roditelja pozitivna ili negativna stvar. Svi su podvojeni i smatraju da ono može imati i pozitivne i negativne utjecaje na dijete. Ipak, naglašavaju važnost brze intervencije ukoliko se krene primjećivati da posjeti ili čak samo prisustvo roditelja negativno utječe na rast i razvoj djeteta. I iako su svjesni činjenice da vrlo često moraju preuzeti ulogu roditelja u životu svakog od djeteta smještenih u dječji dom, znaju da oni nisu njihovi roditelji i da će za djecu smještenu u njihovoj odgojnoj grupi, roditelj uvijek biti roditelj.

9. Literatura

1. Ajduković, M., Bulat, L., Sladović Franz, B. (2008). Agresivno i prosocijalno ponašanje djece u dječjim domovima. Izvorni znanstveni članak. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada
2. Ajduković, M. & Sladović Franz, B. (2004.). Samoprocjena ponašanja mladih u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj. Društvena istraživanja.
3. Ajduković, M. & Sladović Franz, B. (2005). Behavioural and emotional problems of children by type out-of-home care in Croatia. *International Journal of Social Welfare*, 14, 163-175.
4. Bagarić, M. (2010). Pedagoške nenamjernosti protiv pedagoških pojmova. *Pedagoška istraživanja*, Vol. 7 No. 1, str. 43-51
5. Gómez Palacios, J.J. (2012). Odgoj za komeptencije. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, Vol. 34 No. 3-4, str. 259-264
6. Gudbrandsson, B. (2006). *Rights of children at risk and in care in institution*. Strasbourg: Council of Europe Publishing
7. Hrabar, D. (2005): *Pravo djeteta na obiteljski život. Dijete i društvo*. 7 (2). 382-397.
8. Hrvatić, N. (2002) *Domska pedagogija: od teorije do odgojne prakse*. U: Rosić, V., ur. *Odnos pedagoške teorije i pedagoške prakse*. Rijeka: Filozofski fakultet, str. 190.-195.
9. Hrvatić, N. (2004) *Odgojna funkcija i prevencija nasilja u domovima*. Stručni skup „Odgoj za mir i nenasilje“. [ppt prezentacija]. Dostupno na: http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&src=s&source=web&cd=1&ved=0CBoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.dom-ucenicki-muskidu.skole.hr%2Fdokumenti%3Fdm_document_id%3D38%26dm_dnl%3D1&ei=Y5IqVP69Csvd7QbVoIHwDQ&usg=AFQjCNE_AAWxZxSkKUrYPu9bnVvnnQqow&sig2=drEUZuIZ7JS3zU6K7hrYHQ&bvm=bv.76477589,d.ZGU
10. *International social services: Pravo djeteta na odrastanje u obitelji*. Retrieved 10 June, 2015 from <http://www.iss-ssi.org/index.php/en/resources/>
11. Jovančević, M. (2008.) O važnosti ranog odnosa dojenče – roditelj. U: Ajduković, M.; Radočaj T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 27-40
12. Kadushin, A. (1980.) *Child Welfare Services*. New York: Macmillan Publishing Co. Inc.
13. Korać Graovac, A. (2008.) *Obiteljskoppravna zaštita osobnih interesa djece prije izdvajanja iz obitelji: prava djece – odgovornosti i prava roditelja*. U: Ajduković, M.; Radočaj T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 41-54

14. Konvencija o pravima djeteta (2001). Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
15. Maleš, D., Mijatović, A. (1999), Osnovica socijalne pedagogije. U: Mijatović, A. (ur.), Osnove suvremene pedagogije. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 337–365.
16. Maretić, E., Sindik, J. (2013) Agresivno ponašanje, zaštiti čimbenici i školsko postignuće učenika izvan i unutar institucionalne skrbi. Institut za antropologiju, Zagreb
17. Marlowe, H. A. (1986.). Social Intelligence: Evidence for Multidimensionality and Construct Independence. *Journal of Educational Psychology*, 78(1), 52-58.
18. Mijatović, A. (2000.). Leksikon temeljnih pedagojskih pojmova. Zagreb: Edip
19. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2017): Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u 2017. godini
<https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/dtomasic/Statisticka%20izvjesca/2017/Godi%20C5%A1nje%20statisticko%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%20u%202017godini.xls>
20. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2017): Godišnje statističko izvješće o korisnicima i primijenjenim pravima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2017. godini
https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/dtomasic/Statisticka%20izvjesca/2017/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202017%20godini_isp.xlsx
21. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (2010): Plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.)
https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/files/47360/plan_DEINSTITUCIJALIZACIJE.pdf
22. Modrić, N. (2013.). Kompetencije odgojitelja za učinkovito upravljanje problemnim situacijama. Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu, Vol. 154.
23. Mušanović, M. i Lukaš, M. (2011) Osnove pedagogije. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo
24. Obiteljski zakon. Narodne novine, NN 103/15, 98/19
25. O’Kane, C., Moedlagl, C., Verrweijen-Slamnes, R. & Winkler, E. (2006). Child rights situation analysis, rights based situational analysis of children without parental care and at risk of losing their parental care. Preuzeto s: http://www.soschildrensvillages.org.uk/files/reports-and-research/20070404_0820_CRSA_final_Nov06_en.pdf. (22.7.2013).
26. Pranjić, M. (2001), Pedagogija: suvremena stremljenja, naglasci, ostvarenja. Zagreb: Hrvatski studiji – Studia Croatica.

27. Program rada Dječjeg doma Zagreb za 2019. godinu <https://domzadjecu.hr/wp/wp-content/uploads/2019/02/PROGRAM-RADA-DJE%C4%8CJEG-DOMA-ZAGREB-za2019.godinu.doc>
28. Rich, M. (2012). Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici. Brussels: Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici.
29. Relja, R. (2011). Metodološke posebnosti suvremenog etnografskog istraživanja. Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke, Vol. 4 No. 4
30. Sladović Franz, B. (2003) Psihosocijalni razvoj djece u dječjim domovima. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
31. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K. & Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: kvalitativna analiza izjava mladih. Ljetopis socijalnog rada, 14(3), 553-579
32. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K. & Vejmelka, L. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. Ljetopis socijalnog rada, 14(1), 59-91
33. Sovar, I. (2015). Institucionalizacija i deinstitucionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Ljetopis socijalnog rada Vol. 22 No. 2, str. 311-332
34. UN Konvencija o pravima djeteta
35. Vandebroek, M. (2012). Od individualnih kompetencija do kompetentnog sustava u kontekstu različitosti i nepredvidivosti. Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, Vol. 18 No. 69
36. Vujčić, V. (2013) Opća pedagogija – novi pristup znanosti o odgoju. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
37. Vukasović, A. (2001) Pedagogija. Zagreb: Hrvatski katolički zbor „Mi“
38. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine, NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19
39. Žganec, N. & Kujundžić, M. (2003). Djeca i institucijska skrb. Dijete i društvo, 5 (2-3), 189-203.
40. Syllabusi
- a) https://www.ffst.unist.hr/wp-content/uploads/2019/10/ELABORAT_Rani-i-predskolski-odgoj_preddiplomski_od-SB_18102019_HRV_WEB.pdf
- b) http://www.unizd.hr/Portals/50/Dipl_PO%2011_10_2016_.docx
- c) <http://www.unizd.hr/Portals/50/sveuciliusni%20CPO%20konacno.doc>
- d) <https://www.ufzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2013/12/Preddiplomski-sveu%C4%8Dili%C5%A1ni-studij-Rani-i-pred%C5%A1kolski-odgoj-i-obrazovanje11-2.pdf>

- e) <http://www.ufzg.hr/wp-content/uploads/2013/12/Diplomski-sveu%C4%8Dili%C5%A1ni-studij-Rani-i-pred%C5%A1kolski-odgoj-i-obrazovanje1.pdf>
- f) <https://www.isvu.hr/javno/hr/vu299/nasprog/2013/nasprog.shtml>
- g) <https://www.foozos.hr/studiji/studijski-programi?download=59:sveucilisni-diplomski-studij-ranoga-i-predskolskog-odgoja-i-obrazovanja>

10.Prilozi

Prilog 1

PROTOKOL INTERVJUA

Dobar dan. Hvala Vam što ste izdvojili vrijeme i pristali na sudjelovanje u ovom istraživanju. Moje ime je Doris Kaučić i na studiju pedagogije radim diplomski rad na temu Uloga odgajatelja u različitim tipovima dječjih domova. S ovim intervjuom željela bih nešto više saznati o Vašoj ulozi u odgoju i obrazovanju djece smještenih u Vašu ustanovu.

Najprije bih trebala Vaše odobrenje za sudjelovanje i snimanje ovog intervjua kako bih kasnije mogla lakše zabilježiti Vaše odgovore. Intervju je u potpunosti anonimn te će se prikupljeni podaci koristiti samo u svrhu izrade ovog diplomskog rada.

Za početak bih voljela da mi se ukratko predstavite.

Glavni dio intervjua:

1. Možete li mi ukratko predstaviti temeljne odrednice Vašeg rada s djecom?
2. Koja su glavna načela rada s djecom u Vašoj ustanovi?
3. Po čemu se Vaša ustanova i rad razlikuju od ostalih domova za djecu?
4. Po Vašem mišljenju, koju ulogu odgojitelja u radu s djecom smatrate najvažnijom i zašto?

Kojim se metodama koristite kako biste se s djecom povezali?

Kojim se metodama koristite kako bi Vam djeca vjerovala?

U slučaju kriznih situacija, kojim se metodama koristite kako biste uspješno riješili probleme?

Kojim se metodama koristite za razvoj socijalnih vještina kod djece?

Na koji način s djecom radite na uklanjanju problematičnog ponašanja?

5. Koje kompetencije po Vašem mišljenju mora imati uspješni odgajatelj?
6. Jeste li se nakon završetka školovanja osjećali spremni za rad s djecom u dječjim

domovima?

7. Smatrate li da Vam je kroz obrazovanje pruženo dovoljno znanja i iskustva za rad s djecom u dječjim domovima?

8. Po čemu se po Vašem mišljenju razlikuje rad s djecom rane i predškolske dobi u vrtiću i u dječjem domu?

9. Smatrate li da se u obrazovanje treba uvesti više kolegija vezanih uz odgoj i obrazovanje u dječjim domovima kako bi budući odgajatelji bili spremniji za rad s djecom u dječjim domovima?

10. Jeste li se na početku rada u ovoj ustanovi smatrali dovoljno kompetentnim?

Ako da, što Vas je na to, po Vašem mišljenju, pripremiло?

Ako ne, kako ste radili na nadogradnji svojih kompetencija? Tko Vam je u tom procesu najviše pomogao?